

MINISTERIO
DE EDUCACIÓN
Y CULTURA

Presidencia de la República
del Paraguay

**REPÚBLICA DEL PARAGUAY
MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA**

Fernando Lugo Méndez

Presidente de la República del Paraguay

Victor Ríos Ojeda

Ministro de Educación y Cultura

Diana Serafini

Viceministra de Educación para la
Gestión Educativa

Héctor Salvador Valdez Alé

Viceministro de Educación para el
Desarrollo Educativo

Dora Inés Perrotta

Directora General de Educación
Inicial y Escolar Básica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Currículum,
Evaluación y Orientación Educativa

Marta López

Directora de Educación Escolar Básica

Ficha técnica

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Directora General de Currículum,
Evaluación y Orientación Educativa

Lidia Manuela Fabio de Garay

Jefa del Departamento de Apoyo a la Implementación
Curricular en Medios Educativos

Edgar Osvaldo Brizuela Vera

Jefe del Departamento de Diseño Curricular

Nidia Esther Caballero de Sosa

Jefa del Departamento de
Evaluación Curricular

Rosalía Diana Larrosa Nunes

Jefa del Departamento de
Investigación Curricular

Elaboradores

Marta Carolina Roa de Cristaldo (Coordinadora)

Lilian Raquel Mencia Caballero

Gerardo Waldemar Pfingst Schena

Versión Guaraní

Rubén Darío Argüello Godoy

Nancy Oilda Benítez Ojeda

Rossanna Centurión de Aldama

Lidia Manuela Fabio de Garay

Zunilda Rocío Leguizamón Ledesma

Loida Mongelos de Hermosilla

Liz Josefina Recalde de Núñez

Ñe'ẽ ñepyrũ

Mitãkuimba'e ha mitãkuña 4° gradogua:

Ñane retã Paraguái niko heta mba'e oha'arõ ndehgui. Ko'ãga, nemitãme, oha'arõ eñembokatupyry jahechápa eipytyvõ nde ha opavave ñane retãgua oñakãrapu'ãve haña ohóvo ára ha ára. Eñembokatupyrykuévo rehóvo nemoirũhína nde rogayguakuéra, ne mbo'ehára ha avei ne aranduka. Reikotevẽ niko kóva rehe ikatu hañuáicha ne mbo'ehára ha ndevoi avei pembohape pehóvo kuaapy ijapyra'ỹva.

Añetehápe niko pe aranduka jeguereko tuicha mba'e. Upéva oĩramo pya'eterei oséta opavavete umi mba'e mbo'ehakotype ojejapóva ha sapy'arei ndaiporirõ katu hasyvéta ha ipukuvéta ndéve ha ne mbo'ehárape avei umi mbo'epy oñembohapeséva.

Upéva rupi, che py'arory kóina ijávo chéve amoñuahẽmi haña nde pópe ko aranduka, nderehehápe ojejapova'ekue. Kóva ha hendive 7 ambue aranduka oguerekopaite opaite mba'e katujete reñemoaranduva'erã ko mbo'esyrýpe. Rehechaháicha ko aranduka ojehei guarani ha castellanope, upéva oñeñuenohẽ upéicha ikatu hañuáicha nde eipuru ne ñe'ẽteépe: nde ndekatupyryvérõ guaraníme, upéicharamo eipurúta upe ñe'ẽme ojehaihápe ha katu nde reñe'ëvéramo castellanope, upéicharamo eipurúta upe ñe'ẽme ojehaihápe.

Ne mbo'ehára nepytyvõta eipuru porã haña ko aranduka. Ipype oĩ hetaiterei mba'e porã nepytyvõtava eikuaave haña heta mba'e pyahu, eñembokatupyry haña jahechápa ejapokuaa hetaité mba'e techapyrãva ha, amo ipahápe, tanearanduve rehóvo, toiko ndehgui máva ideprovéchova hogayguápe, itávape ha hetãme.

Eñangareko porãkena ko aranduka rehe, ani embyai térã ehaiparei hese. Ága ary oútavape, ambue nde rapicha oikétava ko mbo'esyrýpe oipurujéya kóva ko aranduka.

Ipahápe, romomandu'asemínite ko mba'e opavave oikuaáva ha oguerekóva ikorasõme: "Tavýgui niko heñói mboriahu". Upéva rupi, mburuvichakuéra ha mayma ñane retãgua oñeha'ãmbaite jahechápa nde ha opavavéva ñañemoarandu jahávo. Jajykeko oñondive. Upéicharamo jahapo'óta mboriahu ñane retãgui ha ñama'ẽ mombyrýta ñapyrũ mbaretégui ambue tetãnguéraicha avei. Eñemoarandúkena!

Nde rayhuhára

Victor Ríos Ojeda
Ministro de Educación y Cultura

Ko'ã ta'anga ohechaukáta ñandéve ñane rembiaporã

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mba'épa ojuhupytse upe mbo'epy rupive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oñepyrũha mbo'epy.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha marandu mbo'epy rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha mandu'arã.

Kóva oĩramo he'isehína upépe omba'apotaha ha'eño.

Kóva oĩramo he'isehína upépe omba'apotaha iñirũ ndive.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha tembiapo Jeroky rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha tembiapo Ñoha'ãnga rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha tembiapo Purahéi rehegua.

Kóva oĩramo he'isehína upépe oĩha tembiapo Artes Plásticas rehegua.

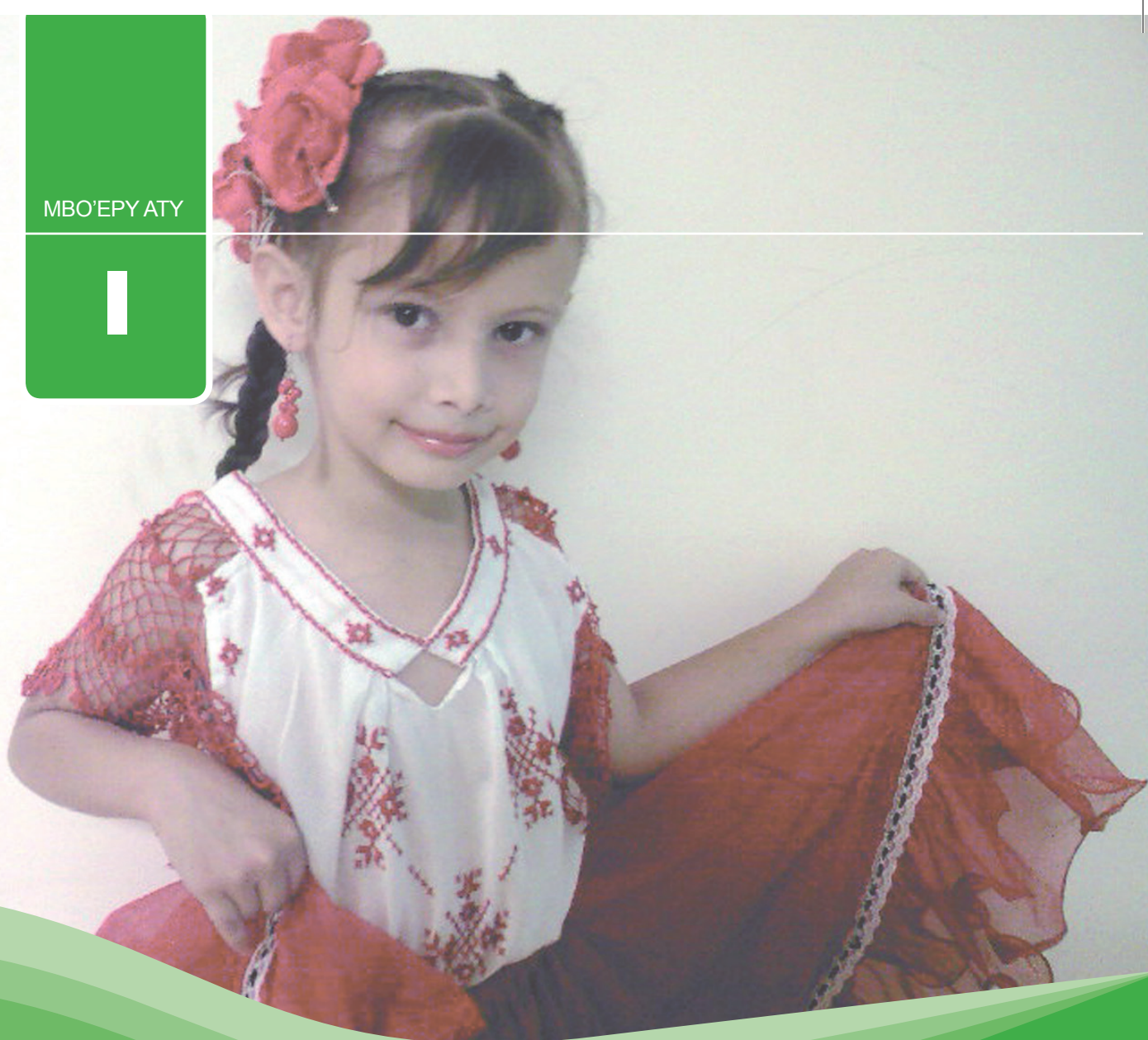
Ko arandukápe rejuhúta

Mbo'epy aty I	Mba'épa jaikuaáta	Togue
Ñamomyí ñande rete	Jaikuaa polca paraguaya rehegua.	8
	Jaikuaamieve polca paraguaya rehegua.	11
	Jerokykuéra ñane retãmegua.	19
	Jaikuaávo jeroky "London Karape".	21
	Jajeroky "London Karape".	24
Mbo'epy aty II	Mba'épa jaikuaáta	Togue
Ñañembosarái ñoha'ãnga rupive.	Che rete rupive amombe'u heta mba'e.	30
	Aha'ãnga personahekuéra.	32
	Japurahéi ha ñamyí.	33
	Jaipuruháicha ñe'ẽ ñoha'ãngápe.	35
	Aha'ãngakuaaite piko.	37
	Ñañomongeta kyre'ỹ.	39
	Ñañembosarái ñoha'ãnga rupive.	41
	Aha'ãngakuaave haġua.	43
Jaikuaave ñoha'ãnga rehegua.	47	
Mbo'epy aty III	Mba'épa jaikuaáta	Togue
Jaikuaávo purahéi rehegua.	Ñahendu purory.	50
	Dirección melódica.	56
	Jaikuaave ritmo rehegua.	58
	Tyapu ha ayvu.	65
	Ñamoñepyrũ peteĩ orquesta.	68
Mbo'epy aty IV	Mba'épa jaikuaáta	Togue
Ko yvy ape'ári oĩ tesape ha sa'y.	Jaikuaamína sa'ykuéra rehegua.	74
	Jahaimína línea ha pũnto.	80
	Ñambojoaju pehẽnguekuéra.	84
	Ñamoporã opa mba'e sa'ykuéra rupive.	86

MBO'EPY ATY

I

Ñamomýi ñande rete

Mba'épa ojuhupytyse:

Ohechakuaa mba'éichapa umi jeroiky ñane retãmegua.

Ojeroiky "London Karape".

Jaikuaa polca paraguaya rehegua

1. Ajesareko ta'angáre ha ambohovái porandukuéra.

- Mba'eichagua ao piko oguereko umi ojerokýva. Mba'épa oguereko hikuái.

- Mba'eichagua purahéi piko ndéve guarã oipuru hikuái ojeroky haḡua.

- Mba'e polca paraguaya rérapa aikuaa avei.

Aikuaa haḡua

Polca

Ko téra ou ñe'ẽ checo "pulca" gui, he'iséva medio paso térã pyrū mbyte. Ojeroky jave máva ojere ha ojapo opaichagua ñemýi, heta jey upe ojerokykuaáva ijeheguínte omýi ohechaukávo upe ojaokuaáva. Pe polca ogueru hendive tory ha kyre'ỹ.

Ou ningo táva Chequiagui, documento hesegua oĩ Prágape ary 1835 guive, Vienape ary 1839 ha Londrespe katu ary 1844 guive.

Polca paraguayá

Pe polca ningo ha'e téra oguereko ypyva'ekue jeroky Europapegua, tenda Bohemia, ymave ha'eva'ekue Checoslovaquia, upéi ojeikuaa pya'ete Río de la Platape ary 1845 rupi.

Ñane retãme ningo ojekuaava'ekue ko polca Europapegua; héra upéi ojeipuru jeroky ko'apeguáre, upekuévo iñambue heta mba'épe.

Pe polca ñane retãmeguápe oñehenói "Danza tradicional del Paraguay". Iñepyrũ guive ojejerokyva'ekue kotyguasuhápe térã fiesta popularhápe. Pe polca ningo ojejeroky peteĩteĩ térã atýpe ha ipukyre'ỹ voi.

Umi polca ymaguare ndojekuaái mávapa ohaiva'ekue: Campamento Cerro León, Mamá Kumanda, Mamá che mosẽ, Alfonso Loma ha ambuekuéra. Oĩ ningo polca ojeurahéiva ha py'ỹinte oñehendúva, umíva: "Che la Reina" ohaiva'ekue Emiliano R. Fernández, "Paraguay linda" ohaiva'ekue Mauricio Cardozo Ocampo, ha "La Chuchi" ohaiva'ekue Maneco Galeano.

Pe polca ningo oñemo'ambue irrítmo rupive. Ko'ãva apytépe oĩ: Galopa, Kyre'ỹ, Canción paraguayá, Chamamé ha ambuekuéra.

Paso básico polca paraguayápe

Ojejeroky jave polca paraguayá ojejapo pe paso básico oguerekóva mbohapy ñemomýi compás musicalpe oĩháicha. ko'ã ñemomýi ojeporúva ha'e:

Paso básico py akatúa rupive	Paso básico py asu rupive
Ñemýi 1 ^{ha} : oñepyrũ omýi py akatúa reheve ha opyrũ ambue py reheve omopu'ã'imívo ipyta.	Ñemýi 1 ^{ha} : oñepyrũ oñemýi py asu reheve ha opyrũ ambue py reheve omopu'ã'imívo ipyta
Ñemýi 2 ^{ha} : omýi py asu reheve, opu'a'imi ipyta, ambue py katu oja yvýre kangymi.	Ñemýi 2 ^{ha} : omýi py akatúa reheve oñemopu'ã'imi py mbyte, toho tenonde mieve ambue pýgui.
Ñemýi 3 ^{ha} : omýi py akatúa reheve, pyrũ mbyky ha pyta pu'ã'imi.	Ñemýi 3 ^{ha} : omýi py asu reheve, ambue py omýi mbykymi ha opu'ã'imi py mbyte.
	

Oñeguenohéva'ekue Danzas tradicionales paraguayas-gui, Celia Ruiz de Domínguez mba'éva.

Oñembojopyru pyrũnguéra polcape akatúa gotyo ha upéi asu gotyo. Ikatu avei oñemýi tenonde gotyo ha upéi tapykue gotyo, ohechauháicha ta'anga. Pe paso básicope ikatu avei ojejere, upéicharõ, oñembojopyru pyrũ ha ñemýi tenonde gotyo ha upéi tapykue gotyo. Mba'éichapa ojejapóta osẽnte ijehegui, ojerureháicha jeroky, pe tenda, velocidad ha mba'éichapa ipuku umi paso ojejapótava.

Tekotevẽ oñemýi hendaitépe polcape: ñemomýi 1^{ha} acentuado, ñemomýi 2^{ha} ha ñemomýi 3^{ha} semi acentuado, upéicha ojehechakuaáta pe rítmo sincopado polca rehegua.

1. Ambohovái ã porandu ha upéi ahechauka che irünguérape che rembiapo.

a) Moõguipa ou ñe'ẽ “polca”.

ã) Mba'emba'épa oguereko polca paraguayá.

ch) Mba'érópa ojeuereko polca paraguayape.

2. Amoimba

a) Polca ojejerokya'ekue ko'ã tendápe

ã) Pe polca ojejeroky kóicha

ch) Umi polca ymaguare rehe ndojekuaái

3. Ajeroky polca paraguayá

Mba'éichapa ajapóta

- Asẽ che irünguéra ndive korapýpe.
- Ajesareko porã mbo'ehára he'ívare.
- Ahendu peteĩ polca paraguayá.
- Mbo'ehára pytyvõme rohechakuaa umi elemento rítmico (pulso, acento ha ambuekuéra).
- Mbo'ehára pytyvõme añeha'ã ajapo umi paso básico polca paraguayá rehegua.
- Ahai umi mba'e ajapóva ha umi ndaikatúiva ajapo avei.
- Añeha'ã jey che año ha upéi che irünguéra ndive ahechakuaávo umi mba'e ndaikatúiva ajapo.

Jaikuaamieve polca paraguaya rehegua

Aikuaa haġua

Mba'éichapa ojejeroky polca paraguaya

Ohasávo ára ha ára iñambuékuri ohóvo pe polca paraguaya ojejerokyháicha. Ymavémi ndojejerokýi pe ko'áġa rupi ojejerokyháicha. Iñambue ohóvokuri pe mba'éichapa oñeñemomýi, paso básico oje'eha, ha pe mba'éichapa oñekārama ojuehe umi ojerokýva.

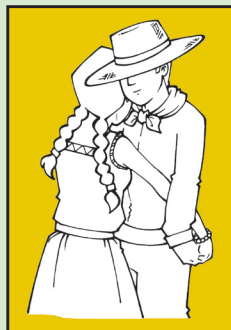
Ko'áġa jaikuaamivéta mba'éichapa ikatu ojejeroky polca paraguaya:

- a) Polca syryry: Ko'ápe paso básico ojejapo yvyetére, máva ombotyryry ipy opopo'ýre ha ogueraha avei henonderāme.
- ã) Polca jekutu: ko'ápe ojejapo pe paso básico hendaitépe, ojekutu-ramoguáicha ikatu'ýre omýi.
- ch) Polca valseada: oñemýi kangymi ojeapoháicha jeroky valspe (oje'e ningo hese ojoguaha polcape, oguerékónte ambueichagua acentuación).
- e) Polca popo: ojejapo pe paso básico ha upevarā ojepopo. Pe jeroky popo omokyre'ýve polcape ha ohoite voi ñande purahéi reheve.

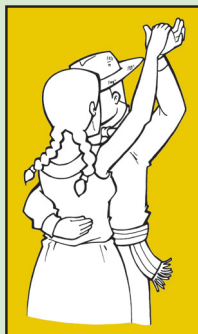
Mba'éichapa oñeñakarāmava'erā ojuehe

Polca rupive ojejuereko opaichagua jeroky, ko'áġaite peve ojejerokýva heta hendápe ñane retāme, ha katujete umi fiesta patronalhápe. Peteíva ningo pe polca iñambuéva oñeñakaramaháicha, upekuévo ojehechauka jeroky rupive umi mba'e ojehúva jepi ko'ēko'ēre. Umíva apytépe jajuhu:

- a) Ryguasu ajuravoka: jeroky rupive ojeajuvokávaicha ryguasu. Ojerokýva omoĩ iñakā iñirū ati'y'ári. Kuña jyva ha kuimba'e jyva ojoapy ojoehe ha kuña ojeko pe kuimba'e asu gotyo.

ã) Chipa aku reraha: Pe kuimba'e omoi ipo asu ogueraharamoguáicha petei ajaka ha pe kuñatai omoi ipo akatúapegua pe kuimba'e po ári.

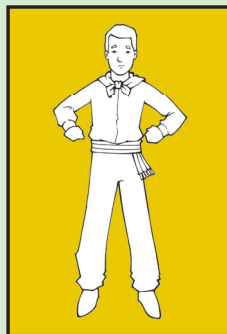
ch) Naranja jepo'o: Pe kuimba'e ipo asu reheve ipojái pe kuñatai po akatúa rehe, upekuévo ombojoapy ikuanguéra. Moköiveva omói oñondive ipo'oramoguáicha naranja hakãgui.

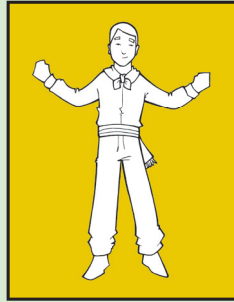
1. Jaikuaamína mba'éichapa kuimba'éva omomúi ijyva ojeroky jave.

Kuimba'e ojeroky jave oipuru ijyva heta hendáicha:

a) Ikatu oavri'imi ku oporoañuãtarõguáicha ha omomúi ohóvo moköive ijyva, pe ta'angápe ohechauháicha.

ã) Ikatu avei oavri'imi mokõive ijyva omoma'ëvo yvate gotyo ha upéicha omomyí ohóvo, pe ta'angápe ohechauháicha.

ch) Ikatu avei omomyí peteĩteĩ ijyva henonde gotyo. Tenonderã omomyí peteĩva ijyva ku oporoañuãrõguáicha ha upéi ambue ijyvápe, upéichante avei ojapo, ko ta'anga ohechauháicha.

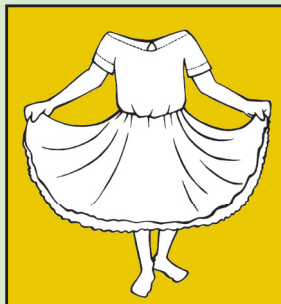
e) Sapy'ante ikatu avei nomomyí mokõive ijyva ha upéichante ojeroky. Ikatu avei ogueraha mokõive ijyva hapykue gotyo, ku ojepokuaromoguáicha ha upéicha ojeroky ohóvo.

2. Jaikuaamína mba'éicha kuñáva omomyí isái ha ijyva ojeroky jave.

Ojeroky jave, kuñáva omomyí isái heta hendáicha ha avei omomyí ambue ijyva ojapoháichagui kuimba'éva.

Jaikuaamína mba'éichapa ko'ã mba'e ojapo:

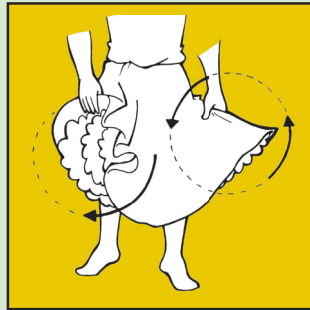
a) Oĩ ojokóva vevuimi isái ruguái mokõivéva ipópe, oñakãrama pe isái guýre, oipyso isái ohupi'imívo ijyva ha upéicha oĩme ojeroky ohóvo. Upéva ojehecha ko ta'angápe guymi ha omokarapã'imi. Upéicha ojeheja oñemomyí'yre pe sái.

ã) Ikatu avei oñakãrama isái ruguáire ha omomyíma isái, kangymi, ku oipe-juramoguáicha. Tenonderã omomyí ijasu gotyo ha upéi ijakatúa gotyo, ko ta'anga ohechauháicha.

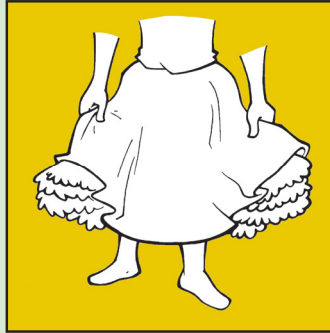
ch) Oñakãrama isái ruguái rehe ha omomyí henonde gotyo, ku ipype oporoa-ñuãtarõguáicha, tenonderã omomyí ijyva asu ha upéi ijyva akatuáma.

e) Ikatu avei omomyirãngue mokõive ijyva, omomyí peteĩvante ha ambuépe ojeku'ako, ko ta'anga ohechauháicha.

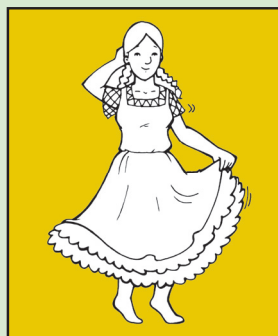
ē) Ikatu avei oñakārama pe isái ruguái rehe oipepi'imi ohechauka haḡua ambue isái oguerekóva iguýpe, ko ta'anga ohechaukaháicha.

g) Ikatu oñakārama isái ruguái rehe ha peteĩva ijyva reheve ojeku'ako ha ambuévape oipepi'imi isái ojehechahaḡuáicha iguýpegua, ko ta'anga ohechaukaháicha.

ḡ) Oñakārama isái ruguái rehe térã ojeku'ako ha ambue ijyva katu ohupi opokóvo ijajúra kupe gotyo, ko ta'anga ohechaukaháicha.

Oñeguenohéva'ekue Danzas tradicionales paraguayas-gui, Celia Ruiz de Domínguez mba'éva.

1. Ahai tai ryepýpe oĩ porã haġuáicha.

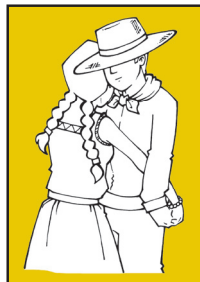
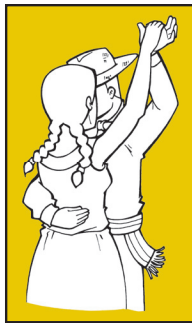
A- Polca syryry paso básico ojekuturamoguáicha oñemýiĩyre.

Ã- Polca jekutu ojejapo yvyetére, oñembotyryry py ojepopoĩyre.

CH- Polca popo: omokyreĩyve polcape ha ohoite ñande purahéire.

 oñemýi kangymi ojejerokyháicha vals.

2. Ajesareko ta'angakuérare ha ahai mba'eichagua oñakārama ojeuhe umi ojerokýva.

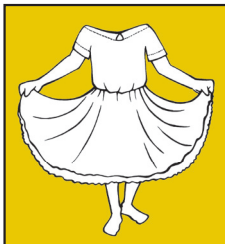
3. Ajeroky ha upekuévo ahechauka mba'éichapa oñemomýi kuñáva ha kuimba'éva.

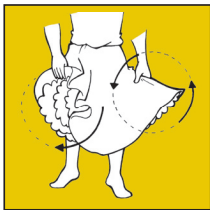
Mba'éichapa ajapóta.

Che ha'éramo mitäkuña:

- Aiporavo peteĩ ñemomýi sái jeipuru rehegua.
- Ahai mba'éichapa ajapova'erã:

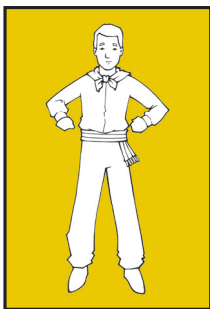

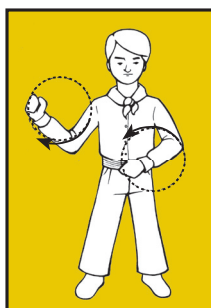

- Aiporavo peteĩ purahéi aguerohoryvéva ajeroky haġua. Ñepyrũrã che añoite ha upéi che irũnguéra ndive.

Che ha'éramo mitã'i:

- Aiporavo peteĩ jyva ñemomýi rehegua.
- Ahai mba'éichapa ajapova'erã.

- Aiporavo peteĩ polca ha ajeroky.
- Ñepyrũrã che año ha upéi che irũnguéra ndive.

4. Che irũnguéra ndive amba'apo:

- Roñomoirũ mokõimokõi.
- Roiporavo peteĩ polca roguerohoryvéva.
- Rojapo aty'ípe opaichagua coreografía rohechauka haña umi paso básico polca paraguaya rehegua.
- Rojerokeykuévo, rohechauka mba'éicha oñeñakãramava'erã ojuehe, mba'éichapa kuimba'éva oñemomýi, mba'éichapa kuñáva omomýi isái, ha mba'e.
- Rohai umi mba'e rojapo porãva ha umi mba'e hasýva oréve rojapo haña.

Jerokykuéra ñane retãmegua

1. Amboysýi umi jeroky ajerokymava'ekue mbo'ehaópe térã ambue hendápe.

- _____
- _____
- _____

2. Ñahendu ñane retãmegua purahéi.

- Ñahendúvagui, jaiporavo peteĩ purahéi jajero ky haḡua.
- Ñanemandu'a ñemomyi jaikuaávare.
- Jajero ky atýpe.
- Ñamombe'u ñane irũnguérape ñane rembiasa.

Aikuaa haḡua

Ñane retã jerokykuéra

Ñane retã jerokykuéra ningo ohechauka jepokuaa ojeguerohasáva sy ha túvagui ta'ýrape ymaite guive, péva he'ise, umi kuaapykuéra ouha ñande ypykuéragui ha ohasáva ohóvo ambuekuéra ñemoñarépe.

Jeroky ojeikuaavéva ñane retãme ningohína: “El Solito”, “La Palomita”, “El London Karape”, “La Golondrina”, “El Chopí” ha ambuekuéra.

Mba'éichapa ñane retã jerokykuéra.

- Ndojekuaái mávapa ojaporaka'e ikoreografía ha imúsika.
- Ñane retã mba'etee, ombohasava'ekue ñandéve ñande ypykuéra.
- Umi figura coreográfica oguerekóva ouva'ekue Európaguei.
- Imúsika ha ikoreografía ojepuruva'erã peteĩ hendáichante, ikatu'ýva oñemoambue.
- Umi ao ojepuruva ojejeroky haḡua, heseguiténte avei.

Oñeguenohéva'ekue Danzas tradicionales paraguayas-gui, Celia Ruiz de Domínguez mba'éva.

1. **Amoñe'ẽ momarandu ha ahai che ñe'ětépe voi mba'épa he'ise:**

Ñane retã jerokykuéra: _____

2. **Aikuaámarõ mba'éichapa ñane retã jerokykuéra, amombe'u mba'épa che aikũmby ko ñe'ẽgui:**

“Ñane retã mba'etee, ombohasava'ekue ñandéve ñande ypykuéra”.

Jaikuaávo jeroky "London Karape"

1. Ajesareko ta'angáre ha amombe'u mbykymi ahecháva.

2. Ambohovái.

- Rehendúvapa oñeñe'ẽramo jeroky "London Karape" rehe. Moõ rupipa.

- Rejerokymapara'e pe "London Karape" festival térã ambue henda rupi. Araka'épa.

Aikuaa haġua

Mba' Eichapa oñepyrũraka'e "London Karape"

Madame Lynch ogueruva'ekue Európaguei ñane retãme peteĩ jeroky hërava "London", upéva iñambue mbeguekatu ohóvo ijerokýpe. Ha'evoi uperõ ombo'e iñangirũnguérape mba'eichapa ojerokyva'erã kóva. Oñepyrũ ojejeroky 1863 rupi umi salón ofisialha rupi.

Pe London ñepyrũete guive ojejerokyva'ekue salonha rupi, upéinte ojejerokýma avei opa rupiete, upévare oñembohéra chupe "London Karape". Oĩ he'íva, ojejerokýgui ñakãitýpe ha tetyma joasa reheve, umi ojerokýva ikarapeve ohóvo.

Pe London Karape ojejeroky haġua ojeipuru traje tradicional térã popular, ojejeroky haguére opa henda rupi upe ojejerokyva'ekue salonha rupínte.

Imúsika katu imba'etee. Oĩ opaichagua: ymaguare ha ko'áġa rupi oñemo ambuéva. Umi ojeikuaavéva ningo ombyatyva'ekue Juan Max Boettner ha Julián Rejala.

Reikuaápa...

Ymaite guive, ñepyrũhápe, ojepuraheiva'ekue pe London Karape ojejeroky aja, ko'áġa ojejerokýntema. Péicha he'i peteĩ jehaipyre:

Che sy che jokuái,	Mi madre me mandó,
Mbo'ehao Abápe	En la escuela de Abá
Che ningo haihárarã	Yo soy para escribiente
turuntún Corumbápe.	El turuntún de Corumbá

Máva ġuarãpa che	Máva ġuarãpa che
Mba'erãpa aikove seve	Marapa aikove seve
Mba'éipa namanoira'e	Mba' eipa na manoi rae
turuntún Corumbápe.	En turuntún de Corumbá.

Oñeguenohéva'ekue Danzas tradicionales paraguayas-gui, Celia Ruiz de Domínguez mba'éva.

1. Ahai **A** añetéramo ha **N** nahániriramo.

- a) Pe London Karape ojegueruva'ekue Európaguei (.....)
- ã) Pe jeroky ogueruva'ekue Mariscal Francisco Solano López (.....)
- ch) Umi ojerokýva ñemomýi heñoiva'ekue tavaygua apytépe (.....)
- e) Pe London Karape ojejerokyva'ekue opa rupiete (.....)

2. Amombe'u ahaikuévo mba'e rehepa pe jeroky héra "London Karape".

3. Amoha'anga ao oipurúva kuña ha kuimba'e ojeroky haġua "London karape", ikatu ambosa'y térã ajapo collage.

Jajeroky “London karape”

Aikuaa haġua

Juan Max Boettner ombyatyva’ekue Coreografía “London karape” rehegua.

Ikatu ojeroky 5 pareja térã hetave, ojapova’erã hikuái peteĩ kora guasu, omañanguévo kora ryepy gotyo. Oñemoĩva’erã ojokére kuimba’e ha kuña opyta haġuaicha kuimba’e, kuña akatúa gotyo.

Opavave ojerokýva ohupiva’erã mokõivéva ijyva ha oñekāramava’erã iñirũ póre.

Figura 1^{ha}

- Ñepyrürã, kuñáva ha kuimba’éva ombojoasava’erã hetyma akatúa ijasu re-nonde gotyo, omokangykuévo henypy’ã.
- Oñomomaitei rory sapy’aitemi hikuái omañávo ojoehe.
- Opu’ã jevy ha ojapo hikuái mbohapy paso básico py asu reheve, katuete oñakāramava’erã ojopóre ha ojere hikuái ijasu gotyo.
- Upeichaite ojapo jeyva’erã hikuái ijakatúa gotyo.
- Ojerokýva’erã hikuái 16 compás.

Figura 2^{ha}

- Ojerokýva opoi ojopógui ha oorea 8 compás, ojeroky kora'i ryepýpe, ombyai'ỹre kora guasu.
- Ojeroky oñakāramávo ojehe 7 compás ha ojere hikuái upe oĩhápe, oġuahẽvo 8 compashápe, kuimba'éva ombojere kuñáme oĩhápe voi ha upéi ojapo jey hikuái kora guasu.
- Ojerokyva'erã hikuái 16 compás.

Figura 3^{ha}

Ojerokyva'erã hikuái figura 1hápe guaréicha omoambuévo kóicha:

- Kuña ha kuimba'e ombojoasava'erã hetyma akatúa ijasu renondépe, omokangývo henypy'ã. Upe rire, kuñavante oñesũ'imiva'erã ha kuimba'éva ojavy'imi oñakãityvo kuñáva gotyo. Opoiva'erã ojopógui hikuái sapy'ami, kuñáva oñakārama haġua isái ruguáigui ha ohupi mokõive ijyke gotyo, kuimba'éva katu ohupi haġua mokõivéva ijyva ijyke gotyo.
- Oñakārama jeyva'erã hikuái ojopóre ojapo haġua mbohapy paso básico ijasu gotyo, korápe, kuñáva oñesu'imi rangue, kuimba'éva ojapo péicha. Kuñáva ojavy'imi henonde gotyo ha opyta yvateve umi kuimba'évagai.
- Ojerokyva'erã hikuái 16 compás.

Figura 4^{ha}

Oorea ha oñakāramava'erã hikuái figura 2hápe ojehechauhaháicha.

Figura 5^{ha}

- Ojerokyva'erã hikuái figura 1hápe guaréicha, omoambuévo hikuái oġuahẽvove oñesũ'imitahápe, opyta rangue, peteĩteĩ ojereva'erã ijakatúa gotyo ipy púntare, upe oĩhápe.
- Ojere pya'eva'erã hikuái, mbykýgui pytu'u puraheipegua.
- Upéi ojapo jeyva'erã hikuái figura 1hápe ojehechahaguéicha.
- Ojapo jeyva'erã hikuái upeichaite ijasu gotyo.
- Ojerokyva'erã hikuái 16 compás.

Figura 6^{ha}

- Otoreava'erã hikuái 8 compás, figura 2hápe ojehechaukaháicha.
- Upéi, oñakāramava'erã ojehe ojeroky haḡua 7 compás.
- Compás 8hápe kuimba'éva ombojereva'erã hendaitépe kuñáme.
- Ojapova'erã hikuái kora guasu oñakāramakuévo ojopóre, upe rire, kuña ha kuimba'éva oñesūva'erã hetyma asúre ha oñomomaitei oñakāity'imívo hikuái, upéicha opa jeroky.

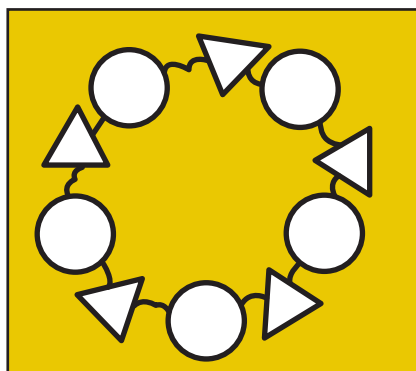
Oñeguenohéva'ekue Danzas tradicionales paraguayas-gui, Celia Ruiz de Domínguez mba'éva.

1. Ambohováí ã porandu

a) Mba'eichagua jeroky ñane retãmeguápa reikuaa.

ã) Mba'e ta'anga ohechauka ñandéve moõpa oĩ kuñáva ha moõpa kuimba'éva.

△ Ohechauka _____

○ Ohechauka _____

ch) Ejerokysépa ñane retãmegua jeroky. Mba'ére.

2. Ajeporeka mba'épa he'ise ha upéi ahaí:

Toreo: _____

Compás: _____

Figura coreográfica: _____

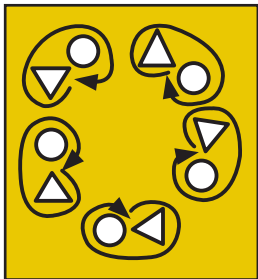
3. Amoĩmba ojejerureháicha:

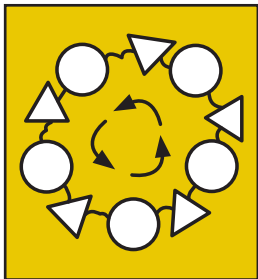
	Pasokuéra	Mboy compás
Figura 1ha.		
Figura 2ha.		
Figura 3ha.		
Figura 4ha.		
Figura 5ha.		
Figura 6ha.		

4. Ahai mba'épa ahecha ko'ã ta'angápe.

5. Ajeroky "London Karape" mbo'ehaópe téra oñekotevêhápe.

MBO'EPY ATY

blog.akanareacciones.com

Ñañembosarái ñoha'ãnga rupive

Mba'épa ojehupytyse temimbo'ekuéra ndive:

Oha'ãnga máva rekove ha'e oikuaáva oíva hekoha rupi.

Che rete rupive amoambue heta mba'e

1. Ambohovái.

a) Nerembiaposépa korapýpe. Mba'épa rejapose.

ã) Araka'etépa eñembosarái jepi ne irünguéra ndive mbo'ehaópe.

ch) Emoha'ängávapa ne irü térã ne mbo'ehárape. Mavaitévape.

Reikuaápa...

Py'ÿiete ñamomýi ñande rete ha upéicha jahechauka mba'épa ñañandu, ñaimo'ã ha jaiporta, avei ambue mba'e.

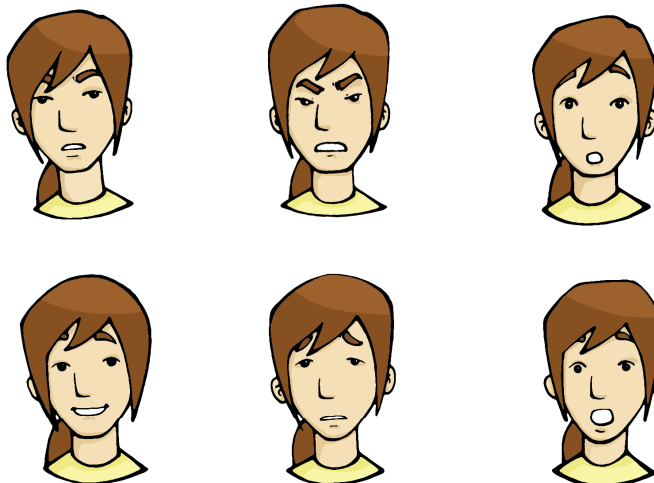

2. Amba'apo che irünguéra ndive:

- Ñañombyaty aty'ípe.
- Jaiporavo peteĩ mba'e oikóva (vy'a, ñembyasy, pochy ha mba'e).
- Ñamoha'ãnga upe oikóva ñamomýivo ñande rete, ñande rova ha mba'e.
- Ñañomongeta jajapova'ekuére, ndahasýipa ra'e, javy'ápa ra'e.
- Ñamoha'ãnga umi mba'e jajaposéva ha ndaikatúiva jajapo, ikatu polo, ka'aguy ha jasýpe jecho térã ambue mba'e.

3. Ahechauka mba'épa ojehechakuaa ñande rova rupi (amoha'ãnga, collage, pintura ha ambue mba'e rupi).

4. Añembosarái che irünguéra ndive.

Ñañembosarái haġua ñamoha'ãngava'erã peteĩ mba'e ańõnte ikatúva ja'e, techapyrã: "mesa ipotĩetéva". Upéva ja'eva'erã jahechauhápe, vy'a, pochy, mba'embyasy. Nañanderesaraiva'erã péva ańõnte ja'eva'erãha, jahechaukávo kane'õ, kuerái, vy'a ha ambue mba'e.

Ikatu avei ohasa ohasaséva peteĩteĩ, ojapo haġua ko'ã mba'e.

Mba'épepa ñanepytyvõ ko ñembosarái

Jahechaukakuaa haġua umi mba'e ñañandúva,
jaipuruhápe ñande rova ańõnte.

Aha'ānga personahekuéra

Reikuaápa...

Ñaha'ānga haḡua personahekuérape:

Jaikuaava'erā mba'eichaitépa ha'e, mba'épa ojapo py'yi ha mba'épepa ojoavy ambuekuéragui. Ikatu jajesareko ijyvatekuére, ikyrakuére, iñe'ère, ijeguatáre ha ambue mba'ére.

1. Che irūnguéra ndive amba'apo:

- Ajesareko umi oīva che jere rupi rehe, mbo'ehaópe (mbo'ehára, sāmbyhyhára, che irūnguéra, omopotīva ha ambuéva).
- Aikuaa porā mba'éichapa hikuái, mba'éicha omýi, oguata, mba'e ojapo hikuái ha opa mba'e.
- Ahechakuaa mba'épepa ojojogua térā ojoavy umi che ajesakova'ekue, che irūnguéra ojesarekova'ekuégui.
- Aiporavo peteīva ajesakova'ekuégui amoha'ānga haḡua ahechakakuévo mba'éichapa ha'e.
- Añomongeta umi personahekuéra rehe, mba'eichaitépa hikuái ha mba'éichapa opavavéva ojoavy ojehegui. Avei, jahechakuaava'erāha jajoavypaha ojehegui ha upéva upeichanteva'erāhavo.

Sambyhyhára

Bibliotecaria

Cantinerero

Mbo'ehára

Temimbo'e

Japurahéi ha ñamýi

1. Ambohovái.

a) Mba'eichagua purahéipa ehendu jepi.

ã) Emomyisépa nde rete ehendúramo peteĩ purahéi. Mba'éichapa ejerokyseve.

Reikuaápa...

Jaguata, ñañani, japopo, ñapoñy ha opaichagua ñemomýi rupi jaiko ko yvy ape'ári, ha umíva ñambojoajúramo purahéi ndive, jahechakuaa porávéta ñande rete.

Ñañemomýiramo purahéi rupive, upéva ikatu ñanepytyvõ jaikuaa haḡua ñande rete ikatuha ñamomýi opa hendáicha, ikatu estiramiento, ñembosarái equilibrio rehegua ha ambue mba'e. Upéicha, jaikuaauka ñañandúva, jaipotáva ha opa mba'e.

2. Amba'apo che irünguéra ndive:

- Jaguapy korápe.
- Ñahendu purahéi kangymi opavave ohenduséva.
- Ñamboty ñande resa ha ñamomýi ñane akã mbeguekatu purahéi ñemomýi rupive.
- Ñamombe'u mba'éichapa ñañeñandu jajerrelaha rire.
- Upe rire, ñahendu mba'éichapa ñañembosaraiva'erã "El espejo".
- Jaiporavo mokõi ñane irü ikatu haḡuáicha, peteíva oiko espéhoramo ha ambuéva omaña hese.
- Omañáva espéhope omyiva'erã mbeguekatu ikatu haḡuáicha ambuéva ojapo ha'e ojapóva.

- Upe rire, ikatu oikova'ekue espéhoramo oikóma omañávaramo hese, ha ambuéva katu oiko espéhoramo.
- Jahai mba'épa hasyve ñandéve kuri ha mba'épa ndahasyiveva'ekue.

3. Amba'apo che irünguéra ndive:

- Aiporavo peteĩ purahéi chembovy'áva.
- Amýi ahendúvo purahéi: pya'e, mbegue ha mba'e.
- Añemomýi añembo'yhápe, aguapyhápe, atyryryhápe, ajesarekokuévo purahéire.
- Añemomýi ahechaukávo che rova rupive mba'e temiandúpa añandu ahendúvo purahéi (vy'a, mba'embyasy, pochy ha mba'e).
- Jahai mba'épa hasyve ñandéve kuri ha mba'épa ndahasyiveva'ekue.

Jaipuruháicha ñe'ẽ ñoha'ãngápe

1. Ambohovái.

a) Emoha'ãngamaparaka'e peteĩ jey. Moõpa.

ã) Mba'éichapa osẽraka'e ndéve ne ñe'ẽ.

Reikuaápa...

Ikatu haġuáicha ñamoha'ãnga peteĩ personáhepe ñañe'ẽ hatáva'erã ha ja'e porã ñe'ẽnguéra, oñehendu ha oñeikũmby porã haġua ja'éva.

2. Che irũnguéra ndive amba'apo:

- Jaipuru ko'ã ñe'ẽ: Aipota peteĩ jopói.
- Upe rire ja'e jey umi ñe'ẽ ñañembohovaihápe, jajejurupe'a tuicha porã, jajesape'a ha ambue mba'e.
- Ja'e jey umi ñe'ẽ jasapukáivo, japukakuévo, ñanerasẽnguévo ha mba'e.
- Jahai mba'épa hasyve ñandéve kuri ha mba'épa ndahasyiveva'ekue.

Fuente: flickr.com

Fuente: es.ideas4all.com

Mba'épe ñane pytyvõ ñañembosaráirõ péicha
Ñanepytyvõ jaiporu haḡua heta hendáicha ñane
ñe'ẽ, jahechauka haḡua heta mba'e ha oñeikũmby
haḡua ja'éva guive.

3. Ahai peteĩ kũjelerã aikuaáva.

Reikuaáva...

Kũjelerãme oĩ ñe'ẽpehẽ oje'e jeyjeýva, upévare hasy oje'e
pya'e haḡua. Upeichavérõ jepe oñeñeha'áva'erã oje'e pya'e porã
ojejavý're.

4. Ñañembosarái kũjelerã rupi.

- Ñañomongeta kũjelerãnguéra rehe.
- Jaiporavo kũjelerã jahai haḡua ogyhũhaípe.
- Ñamoñe'ẽ kũjelerãnguéra pya'e, jajavy'ỹre.
- Ikatu ja'e mokõimokõi, peteĩteĩ térã atýpe.

Techapyrã:

- Pedro Pérez oikutu pira Paco Paz Giménezpe ḡuarã.
- Paco Paz Giménezpe ḡuarã Pedro Pérez oikutu pira.
- Válagui oñe'ẽ Alba, válagui oñe'ẽkuri Alba, válagui noñe'ẽiramo Alba, vála ha Albare añe'ẽ che.
- Apyka puku ári aguapy apuka puku.

Mba'épe ñane pytyvõ ñañembosaráirõ péicha
Ñanepytyvõ ñañe'ẽ porã ha pya'eve haḡua.

Aha'āngakuaaite piko

1. Amoñe'ë káso Perurima.

Perurima oñemotenondéramo guare “Espíritu Santo”re.

Oguapýndajeko mbohapy Pa'i peteĩ asaje okaru haġua, tuichaicháva so'õ ka'ẽ henondepekuéra ha upeichahágui ohecha sapy'a Perurimáme oúrõ ha he'i ojupe:

– Ñahenoimína Perúpe okaru haġuaicha gua'u ñanendive ha ñañemborhorymi hese.

Hĩ'aġuímavo Peru oñe'ẽmondo chupe peteĩ Pa'i:

–Peru, ejúpy oremoirũ. Ekaru orendive.

Oja Peru ha uguapýmavoi. Ojesareko ha ohecha mbohapy so'õ ka'ẽnte oĩha. Osẽ he'i Pa'i Leu:

– Jahovasa katu ha jakaru.

Opu'ã Pa'i Tivu ha he'i:

– “En el nombre del Padre” –ha uguapývo ipojáima so'õre ha ho'úmavoi.

Upéi opu'ã Pa'i Laku ha he'i:

– “Y del Hijo” – ha uguapývo ipojáima ambue so'õre ha ho'úma katu avei.

Ohechamarõ ivaíta, Perurima opu'ã ha ipojáivo Pa'i Leu so'õ ka'ẽre he'i:

- Oġuahẽ mboyve “el Espíritu Santo” ta'u che kóva, he'ívo péicha opu'ã oho Pa'i Leu so'õ reheve.

Miguel Angel Meza, rembiapokue

2. Amba'apo che irũnguéra ndive:

- Ñaño mongeta káso ñamoñe'ëva'ekuére ha mba'épa ñañandu ñamoñe'ëvo.
- Ñaño mongeta umi máva oñeñe'ëvare kásope.
- Aty'ípe jahecha mavamávapa oikóta Perurimáramo ha pa'ikuéraramo.
- Jahechauka ojupe ñamoha'ãngáramo káso Perurima.
- Ñaño mongeta jajapova'ekue rehe, oĩporã ha javy'ápara'e jajapokuévo ko mba'e.

3. Ñamoha'ãnga umi che comunidad pegua:

Techapyrã: ojekay'u aja, santo 'ára jave, ojekaru aja térã ambuéva.

4. Ñamoha'ãnga umi che comunidad pegua:

- Sapatéro, tahachi, diario vendeha, mbo'ehára, ha ambueve.
- Jaiporavo peteíva.
- Ñamoha'ãnga mba'eichaitépa upéva.
- Ñane irũnguéra he'iva'erã mávapepa ñamoha'ãnga.
- Jahai mba'épa hasyve ñandéve kuri ha mba'épa ndahasyiveva'ekue.

Fuente: aragondigital.es

Fuente: mspbs.gov.py

Ñañomongeta kyre'ỹ

Reikuaápa ...

Ñe'ējovái niko oiko ñañomongetáramo mokõimokõi ndive térã hetave apytépe avei.

1. Amba'apo che irũnguéra ndive.

Jajesareko porã ha ñamoñe'ẽ

- Ñamoha'ãnga: peteĩ omba'evendéva omba'ejoguátava ndive, ojoguaséva oĝuahẽ ha pya'epya'e voi ojoguase ohóma haĝua. Mokõivéva peteĩ ñe'ẽnte he'ikuaa, omba'ejoguáva “yvoty” ha omba'evendéva katu “kavaju”, oipuru'ỹre hikuái ambue ñe'ẽ. Upéicha oñepyrũ oñomongeta hikuái, omba'ejoguaséva he'i jeyjey upe ñe'ẽ heta hendáicha oikuaauka haĝua hemikotevẽ ha omba'evendéva ombohováí ichupe “kavaju”, oiko peve ñemu ha omba'ejoguáva oho.
- Ikatu avei jajapo ambue mba'e:
 - Mbo'ehára hemimbo'e ndive.
 - Pohanohára hasýva ndive
 - Ambue.

Mba'épe ñanepytyvõ

Ko tembiapo ñanepytyvõ ñañe'ẽ haĝua oimeháicha oimeraẽ hendápe.

2. Ñane angirũ aborigen rembiasakue

www.telecinco.es

Jaguapy korápe ha ñañomongeta jaikuaáva ñande ypykuéragui ñane retã-megua rehe, mba'éichapa oñemonde hikuái, mba'épa ijepokuaakuéra ha opa mba'e. Upe rire, jajapo peteĩ mombe'urã: opavave ja'eva'erã ñe'ẽ mbykymi-mi ikatu hañuáicha jahai ha ñambopaha porã. Techapyrã: peteĩva ikatu he'i che aguereko peteĩ angirũ aborigen... Ambuéva he'ikuaa peteĩjey roguata ka'aguýre..., ha péicha jajapo opa peve mombe'urã. Upe rire, ikatu ñañembyaty atýpe ñamoha'ãnga hañua mombe'urã pehẽngue.

Mba'épe ñanepytyvõ

Ko tembiapo ñanepytyvõ ñañe'ẽ hañua oimeháicha oimeraẽ hendápe ha jahechauka hañua mba'éichapa personahekuéra.

Ñemoha'ãnga.

Ñañembosarái ñoha'ãnga rupive

1. Ambohová.

a) Mba'épa ndéve ñuarã ñembosarái.

ã) Ohopahína ñembosarái ñemoha'ãngáre. Mba'ére.

2. Ñembosarái maitei rehegua.

- Korapýpe térã mbo'ehakotýpe jajapo peteĩ kora.
- Ñañomongeta mba'éichapa ñañemomaitei ñande rogaygua, ñande róga ykeregua ha ñane mbo'ehaopegua ndive. Avei, mba'éichapa ñamomaitei umi ndajaikuaáivape ambue hendápe jaikoha rupi.
- Jajapo peteĩ ñe'ëjovái ñemomaitei rehegua, ikatu peteĩ túva hogayke-regua ndive. Jaiporavo 2 ikatútava oha'ãnga upéva.
- Ñapu'ã jaguataguata ha jajejuhu vove ñane irũ ndive ñañomomaitei jai-puruhápe ñande rete: atí'y, tí, renypy'ã, po ha mba'e.
- Ñañembyaty aty'ípe ha ñaha'ãnga mba'éichapa ñamomaiteíne ambue planéta guávape, avei mba'éichapa ñamomaiteíne jajojuhúramo tendota ha ambue ndive.
- Jahechauka aty guasúpe jajapova'ekue aty'ípe opavavéva ojapo haña avei.
- Ñamombe'u ñande rogayguápe ñane rembiapo.

3. Jeguata rehegua ñembosarái.

- Ñañomohenda mbo'ehakotýpe.
- Jaiporavo peteĩ ñane irũme oisãmbyhy haña ñembosarái.
- Jaguata he'iháicha ohóvo ñane sãmbyhýva. Ikatu he'i péicha: tuja'ícha, rrovóicha, milíkoicha, hyeguasúvaicha, ojepyvoívaicharõ itáre térã ambuéicha.
- Ikatu hañaícha ambue oisãmbyhy ñembosarái, mbohapy jeguata rire, jaiporavova'erã ambue ñane irũme.
- Ñañomongeta ñane rembiapóre.

4. Un, dos, tres... Miro!

- Ñañomongeta ñembosarái ojekuaaitévare “Un, dos, tres... miro”, ñanemomandu’a mba’éichapa ñañembosaraiva’erã.
- Jajesareko ikatu haġuáicha ñaikũmby porã mba’éichapa ñañembosaráita, iñambuégui ojekuaavaguivoi.
- Jaiporavo peteĩ omyakātava, ikatu haġuáicha péva omo’ã hova ha ambuekuéra ñañemomombyry.
- Jajapo he’íva guive omyakáva, ikatu, 1, 2, 3...mbarakaja, upéicharõ, opavave jajapo mbarakajáicha.
- Ñamýikuaa ñane rendápente, ndajahaiva’erã tenonde gotyo. Upéicha omyakáva ojere ha he’i oúva chupe iñakãme. Techapyrã: mbói, yvyramáta ha mba’e.
- Ñañomongeta ñane rembiapóre.

Mba’épe ñanepytyvõ

Jajesareko ha ñamoambue pya’e haġua ñamoha’ãngáva.

5. Añembosarái marionetakuéra reheve

- Ñañomongeta jaikuaápa marionetakuéra, jahechávapa ha moõpa.
- Jaiporavo mokõi ñane irũme ikatu haġuáicha oiko peteíva marionétaramo ha ambuéva omomýiva chupe.
- Oikóva marionétaramo omoíva’erã ijyva ijyképe ha ambuéva omomýi gua’u marionétape oguerekoramoguáicha ipópe inimbo.
- Upe rire, ikatu ambuekuéra ojapo umíva.

Mba’épe ñanepytyvõ

Jajesareko haġua ñande rapicháre, jahechakuaávo mba’éichapa omýi.

Reikuaápa...

Muñekokuéra oguerekóva inimbo hetymáre, iñakãre, ipóre ha ambue hendápe ikatu haġuáicha oñemomýi héra marioneta, ha omomýiva inimbokuéra marionetista.

- Ajapo peteĩ marionéta aipurukuévo umi mba’e ndojepuruvémava.

Aha'āngakuaave haḡua

1. Ñembosarái rincón rehegua

Ñañembyaty 4 aty'ípe, ñaĩhápe mbohapy. Jaiporavo peteĩva omyakā haḡua. Aty'ikuéra ohova'erā mbo'ehakoty rrinkonkuérape.

Aty'ípe jaiporavo peteĩ mba'e oikóva ñande rógape, mbo'ehaópe térā ambue hendápe. Techapyrā: ikatu peteĩ aty ojapo oĩramoguáicha sánto arahápe, ambuéva katu, ojavokuaa oĩramoguáicha peteĩ atýpe ha mba'e. Upéicha, opa aty ojavova'erā peteĩ mba'e ambuekuéra ojapo aja avei, ha upekuévo ojesarekova'erā iñirūnguéra ojavóvare. Upe rire, atypegua omyiva'erā hendágui ha ojapo umi ambuéva ojavova'ekue.

Umi noiríva'ekue atýpe oiporavova'erā mba'e atýpa ojapo porāve ambuekuéra ojavova'ekue.

Mba'épe ñanepytyvõ

Ñamombe'u haḡua ñañandúva ha ñaimo'áva ñatĩ'ỹre.

2. Cámara lenta ñembosarái

Jajapova'erā umi mba'e opa árapegua: pyhareve, ka'aru ha pyhare, ñande rógape, mbo'ehaópe ha ambue hendápe. Ikatu peteĩva ohasa ojapo mbeguekatuete ojavóva guive pyharevete, he'i'ỹre mba'e aravópepa ojapo: opu'ã hupágui, ojovahéi, ojesepilla, oñakākaraĩ ha mba'e. Upe rire, ikatu ohasa ambuéva ha ohechauka ojavóva ka'aru ha péicha, opavavéva ohasa. Omañáva guive he'iva'erā mba'e aravópepa ojejapo umi mba'e.

3. Ñemombe'u oñemombykýva

Opavave jaikuaa voihána ñembosarái hérava “Teléfono cortado”. Ko'áña, ña-ñembosaráita upéva, ha katu michĩmi ñemoambuére, oje'éta ñemombe'u. Ñañepyrũ haña jaiporavo 4 ñane irũ ikatu hañaicha osẽ okápe. Opytáva hyepýpe oiporavo peteĩ ñemombe'u mbykýva, ikatu ojejoheihague ao térã ambue mba'e. Upe rire, oikeva'erã peteĩva umi osẽva'ekuégui okápe ha oje'e chupe ñemombe'u. Upéi, oikeva'erã ambuéva ha pe oikeraëveva'ekue omombe'uva'erã oikeramóvape oñe'ẽ'ỹre, oipuruva'erã hete añónte. Ha péicha oikeva'erã ambuéva ha omombe'u chupe oikemava'ekue tenonde chugui oikepa peve osẽva'ekue. Oikepaite rire hikuái, omombe'uva'erã peteĩteĩ mba'épa pe ojavova'ekue, ikatu hañaicha ojehechakuaa mávapa ojapo oje'haguéicha ñepyrũrãme. Jajesareko porãramo jahechakuaáta umi ñemombe'u oñemoambueha ohóvo oñemombe'ukuévo.

Mba'épepa ñanepytyvõ

Jajesareko porã haña ñane irũ rehe ha jaipuru haña ñande rete ñamombe'u haña ja'eséva.

4. Ñembosarái kyhyje rehegua

Ñai'va'erã mokõi oñoirũva ikatu hañaicha ñañembosarái, peteĩva oñemongéta ha ambuéva omombe'úta mba'evaieta ohecháva hapicha yképe, upévare upe okéva omyiva'erã pe omombe'úva he'iháicha, ohechakava'erã okyhyjeha. Upe rire, omombe'úva omombayva'erã okegua'úvape mbeguekatuete, ha opáyvo ndokyhyjevéma. Ikatu avei, upe rire okeva'ekue omombe'u ha omombe'uva'ekue oke.

Mba'épepa ñanepytyvõ

Ñamomyi haña ñane rete ñaikotevêhaichaite.

5. Ñañembosarái jaikokuévo muñékoramo

Ñañembyaty atýpe mbohapyhapy, ikatu haġuáicha peteíva oiko muñékoramo ha ambuekuéra oñembosarái hese. Pe muñéko opytaiteva'erã ha oho ojegueraha gotyo chupe umi mokõi. Upe rire, ikatu ambueva ojapo muñékoramo. Ñañembosarái aja, jajesareko porãva'erã ani haġua ñane irũ oñembota oime-raẽ mba'ére.

Mba'épepa ñanepytyvõ

Ñamoha'ãnga haġua umi personáhe hekove'yva. Avei, jajerovia haġua ñane irũnguérare.

6. Ñembosarái “ápe ha pépe”

Ikatu ñañembosarái korapýpe térã mbo'ehakotýpe, jaguatava'erã ápe ha pépe, upeichaháguinte ñañemondýi ha jaha ambue henda gotyo. Ikatu gua'u osẽhaguere ñande rapépe peteĩ mymba, mondaha, térã ambue mba'e. Jahechauka porãva'erã ñañemondýiha. Avei, ikatu ñañemondýi ambue mba'e rehe oúva ñane akãme, ojekuaa porãva'erã pe ñañemondýiha.

Opavave jajapova'erã, nahembyiva'erã ojapo'yva.

7. Ñembosarái doble personalidad rehegua

Ñañeha'áva'erã jaiko mokõivaramo, upeva'erã ñamoíta ojavái mokõi apyka. Oñe'ẽramoguáicha peteĩ túva ita'yra ndive, jaguapyramo peteĩ hendápe jaikóta túvaramo ha javáramo ambuepe ta'yvaramo. Jaikovove peteĩvaramo jajapo porãva'erã oñe'ẽháicha, omyiháicha, oguapyháicha ha ambue mba'e, ojekuaa porã haġua mávapa oñe'ẽhína. Avei, ikatu ñamoha'ãnga ambue mba'e.

Mba'épepa ñanepytyvõ

Jajesareko porãve haġua, avei, ñamoha'ãga haġua mokõi personáhepe haimete ojojavete.

8. Mymbakuéra ñembosarái rehegua

Ñañepyrũ haġua jaiporavova'erã peteĩ mymba jahayhuvéva, ikatu haġuáicha ñamýi, jaguata, jakaru ha ambue mba'e. Jaikova'erã ñandéramo upe mymba ha jajapo pe ha'e ojapóva.

Mba'épepa ñanepytyvõ

Jahechakuaa haġua mba'éichapa personáhe ñamoha'ãngátava ha jahechauka haġua upéva.

Jaikuaave ñoha'ãnga rehegua

1. Ajeporeka opa rupiete mba'épa he'ise ko'ã mba'e ha amoĩ tai ohóva he'iséva ndive.

A. Escenario

Máva omoha'ãngáva ambuépe térã ambue mba'épe.....

Ã. Improvisar

Ohaíva ñoha'ãngakuéra.....

CH. Actor

Tenda oikotahápe ñoha'ãnga.

E. Dramaturgo

Jajapóramo peteĩ mba'e nañaimo'aiva'ekue jajapotaha.

Ë. Personaje

Oñemoha'ãngáva, ikatu hekove, mba'éichapa ha'e ha opa mba'e ojekuaaukaséva ichugui.

2. Ahai ñoha'ãngakuéra réra ahechaséva guive térã ahechase jeýva.

3. Amoha'ãnga peteĩ escenario.

MBO'EPY ATY

Jaikuaávo purahéi rehegua

Mba'épa ogehupytyse temimbo'ekuéra ndive:

Oikuaa ohendukuévo mba'éichapa pukuéra.

Ohechakuaa pu osëva instrumentokuéragui ojepurúva orkéstape.

Ohechakuaa umi mba'e katuete oguerékóva lenguaje musical.

Ñahendu purory

1. Ambohovái.

- Repurahéivapa nde.
- Mba'éicha javerõpa repurahéi. Emombe'umína.

2. Ñañembosarái japurahéivo.

- Ñahendu rire japurahéi oñondivepa.
- Jatararea ko purahéi ja'e'ỹre mba'evéichagua ñe'ë.

Recuerdos de Ypacaraí

Una noche tibia nos conocimos
Junto al lago azul de Ypacaraí
Tú cantabas triste por el camino
Viejas melodías en guaraní.
Y con el embrujo de tus canciones
Iba ya naciendo tu amor en mí
Y en la noche hermosa de plenilunio
De tus blancas manos sentí el calor
Que con sus caricias me dió el amor.
Dónde estás ahora kuñataĩ
Que tu suave canto no llega a mí
Dónde estás ahora
Mi ser te adora con frenesí.
Todo te recuerda mi dulce amor
Junto al lago azul de Ypacaraí
Todo te recuerda
Mi amor te llama kuñataĩ.

Letra: Zulema de Mirkin

Música: Demetrio Ortiz

3. Ñañomongeta ñane irũ ndive.

- Ikatútapa jaikuaa peteĩ purahéi ñahendúvo ipu, instrumento rupivénte. Mba'érepa.

Reikuaápa...

Ñahendúvo purahéi ojetarareáva térã instrumento pu rupivénte, ikatu jaikuaa mba'éichaguapahína, upe pu herahína “melodía”. Purahéi oguerekova'erã ka-tuete ko eleménto.

4. Ajesareko mba'éichapa ikatu ojechai avei ha oñemoñe'ẽ peteĩ purahéi.

“Reuerdo de Ypakarai”

¿Dón-de_es-tás a - ho - ra ku-fa-ta - i que tu sua-ve can - to - no lle ga a mí ?

mf
¿Dón-de_es - tás a - ho - ra? mi ser-te_a-ño - ra con fre - nc - sí

f
To-do te re-cuer - da mi dul-ce a-mor jun-to_al la-go_azul de_Y pa - ca - ra - i

p
to-do te re-cuer - da mi_a-mor te_es per - ra... ku-fa - ta - i.....

Purahéi ojehechauka notakuéra rupive, umíva ojechai ha oñemoñe'ẽ. Jahechahái-cha, purahéi ningo oguereko ijehai. Ñanepytyvõhína Do, Re, Mi, Fa, Sol, La, Si. Ko'ã ojehéro purahéipe notas.

Aikuaa hağua

Ñambojehe'amemévo umi pu'eta jaipurúva ñamombe'u hağua ñañandúva, jaikuaaukáseva, jaipotávape ojehero melodía.

Jahai hağua pe melodía ñaikotevë:

- Umi 5 línea ha 4 pa'ũ ojeporúva ojehai hağua umi signo purahéi rehegua ha'ehína Pentagrama. Ko'ã línea ha pa'ũ ojeipapava'erã yvýgui yvate gotyo.

5ª línea	
4ª línea	4° espacio
3ª línea	3° espacio
2ª línea	2° espacio
1ª línea	1° espacio

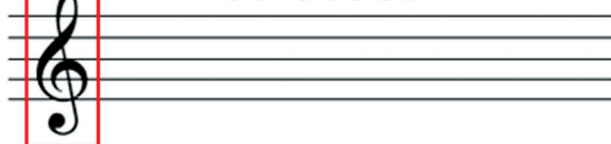
- Pe signo ohechaukáva pu, héra nota. Ko'ã nota oñemohenda línea ári ha avei pe ipa'ũhápe pentagramape péicha: do, re, mi, fa, sol, la, si.

- Pe signo ojeporúva oñembohéra ha oñembopu hağua nota héra clave de sol. Kóva oñemohenda pentagrama ñepyrũme. Umi ojeपुरuvéva ha'e clave de Sol 2 hápe ha clave de Fa 4 hápe.

Clave de Sol

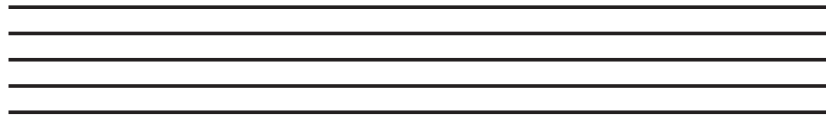

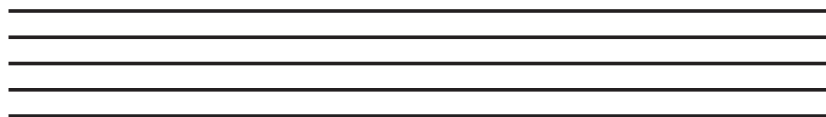
1. Amoha'anga peteĩ pentagrama ha ipype avei peteĩ clave de sol.

2. Amohenda pentagramape:

a) Clave de sol ha notakuéra héra reheve, línea ári.

ã) Clave de sol ha notakuéra héra reheve, umi pa'ũme.

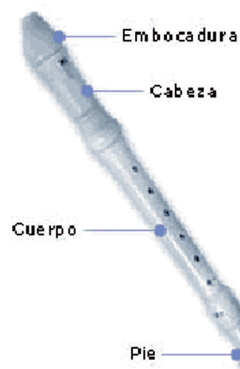

3. Ajapysaka melodía rehe:

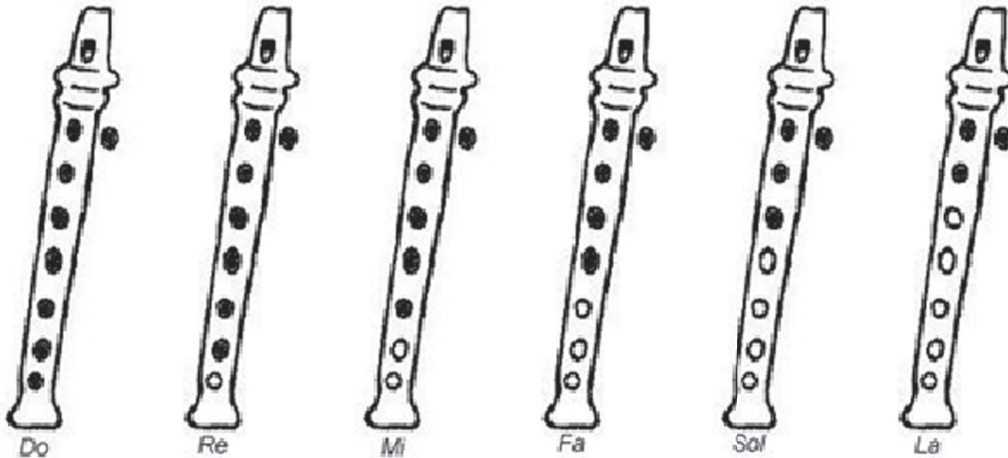
- Agueru purahéi opáichagua aiporavova'ekue.
- Rojapysaka che irũnguéra ndive ha roñemomyí opáicha rohendúvo purahéi ikyre'ỹva, ñembyasýva ha ambuéva.
- Roñomongeta che irũnguéra ndive mba'épepa ojoavy umi rohenduva'ekue purahéi ojuehegui.
- Romombe'u mba'éichapa roñeñandu.

Instrumentokuéra apytépe ikatu jaiporavo pe flauta ñahendu ha ñambopu haña purahéi. Upekuévo avei ñañembokatupyry melodiape.

Flauta oguereko:

4. Ajesareko ta'anga rehe aikuaave haḡua notakuéra flauta dulce ambopu haḡua. Ahechakuaa mba'éichapa umi nota ojojogua pentagramapeguáicha ndive.

Jahechakuaa haḡua: Umi kuara'i oĩva hũme he'ise ñamo'áva'erāha ñane kuāme. Umi oĩva flauta yképe katu ohechauka kuara'i oĩva ikupépe.

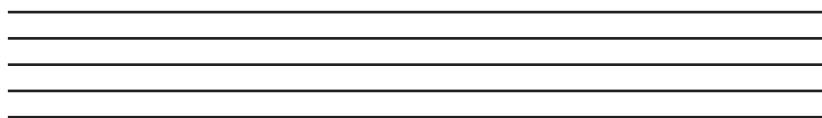
5. Añembokatupyryve:

– Mbo'ehára chepytyvõ flauta ambopu haḡua. Ambopu che año ha upéi che irũnguéra ndive.

6. Ahai pentagramape clave de sol ha notakuéra ojehechaukáva. Upéi ambopu umi nota che flautape.

SOL – MI - MI -MI

SOL – MI - MI -MI

SI - LA - SOL - FA - MI - FA - SOL

SOL - MI - MI - MI

SOL - MI - MI - MI

SI - LA - SOL - SOL - LA

Dirección melódica

1. Ñañembosarái sapy'aitemi.

- Ñasẽ korapýpe.
- Jaheka peteĩ escalera.
- Peteĩva ojupi pe escalérare ha ropytáva iguýpe ropurahéi hatã.
- Ojupivéramo ropurahéi hatãve.
- Upéi oguejy aja pe escaléragui ropurahéi mbegueve.
- Jajapo jey upe tembiapo peteĩteĩ, mokõimokõi térã ikatuháicha.
- Jahai upe jaguero horyveva'ekue ko tembiapógui.

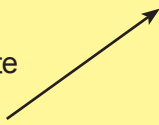

Aikuaa haġua

Iporã ningo jaikuaa pe melodía oguerekoha dirección térã ñesambyhy, upéva he'ise, notakuéra oñemohendaha en serie pentagramape.

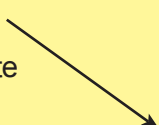
Upéicha jaguereko pe Dirección Melódica Ascendente upéicha jave umi serie oñepyrũ pu pyrusu reheve ha ojupi ohóvo yvate gotyo, ipo'ive haġuaicha.

Pu po'i
Pu mbyte
Pyrusu

Jaguereko avei pe Dirección Melódica Descendente, ojuhúva umi serie oñepyrũ jave pu po'i reheve ha oguejy ohóvo, ipyrusu haġuaicha.

Pu po'i
Pu mbyte
Pyrusu

Pe línea melódica ojupíramo ha oguejýramo, péva ha'ehína pe Dirección Melódica Alternada.

Pu yvate
Pu mbyte
Pyrusu

1. Ahai clave de sol ha amohenda peteĩteĩ notakuéra pentagrámape, ajesareko porã umi direccióm melódicare.

Ojupíva

Oguejýva

Ojupíva ha oguejýva

Jaikuaave ritmo rehegua

1. Ajapo aty ha añembosarái.

Tembiapo 1

- Ñamoñe'ẽ porã maravichu. Ñamoñe'ẽnguévo jaipuru jahávo ñe'ẽ ritmo.
- Ñamarka haḡua pulso ha acento jajepopetévo térã ñambohyapúvo ñande py.
- Ja'e ambue maravichu ha jajapo jey upeichaite.
- Jahai mba'épa ojehu mbo'ehakoty'e, jajapo ko'ã tembiapo: taha'e puka, ñe'ẽ, jepopete, sapatu ryapu térã ambuekuéra mba'e.

Ijyvate pínoicha, ivevuive
peteĩ komínogui.
ĩtatat

Peteĩ oga'i oguerekóva
mokõi ovetã'i remañarõ
hese neresavã!
ĩt

Opavave tekove oguera-
ha, opavave oguereko,
oñeme'ẽgui peteĩteĩme ou
vove yvy ape ári.
arét

Morotĩ hyepy gotyo, verde
kangy oka gotyo. Reipotáramo
ha'e ndéve mba'épa, "eha'arõ"
España ñe'ẽme.
arep

Ore ningo orereta ha oñope-
hengue, peteĩ ógape roiko-
joaite, ojeikytýramo ore akã,
upepete romano.
sorofsóf

Maravichu, maravichu:
mávapa che, ajoheivéramo,
upépe cheky'ave.
y

Ñamoñe'ẽramo ipy gotyo jaikuaáta mba'épa.

Tembiapo 2

- Mbo'ehakotýpe ñañeha'ã jajapo instrumentokuéra percusión rehegua: ikatu tambor, maraca, clave ha ambuekuéra, ko'ã mba'e jajapóta umi tembipuru ofe-mombótamavagui: tapita, plastikokuéra, ita'i, mba'e ra'yi, typycha ýva maderaguiguáva térã ambuekuéra mba'e.
- Ñañeha'ã ñambopu umi instrumento jajapova'ekue.
- Ñamombe'u ñane rembiapo rehegua.
- Jaiporavo peteĩ purahéi opavave jaguerohorýva ha peteĩ oguerekóva patrón rítmico ñamoirũ haḡua. Techapyrã: peteĩ aty omarka pulso ojesarekóvo tiempokuéra compás reheguaré, ambue aty omarkáta acento (tiempo ñepyrũete compas-kuérape). Ikatu avei peteĩ aty omarka pe figuración rítmica oguerekóva peteĩteĩ compás (figurakuéra oguerekóva umi compás peteĩteĩ).
- Ñamohendáta ha ñambyatýta, ñande jaipotaháicha, umi instrumento jaipurútava.
- Ñamombe'u ñane rembiasa ha ñamombe'u avei umi mba'e jahupytýva ha ijetu'úva ñandéve.

Tembiapo 3

- Jaiporavo peteĩ purahéi opavave jaguerohorýva.
- Ñamomyi ñande rete he'iháicha ñandéve mbo'ehára, upevarã jajesareko pe ritmo rehe avei mba'éichapa purahéi ñahendúva.
- Ñamomyi ñande rete ambue hendáicha jahechakuaávo umi mba'e jajapova'ekue angete.
- Jahechakuaa ñane rembiapo peteĩteĩ ha ñane irũnguéra mba'e avei.
- Mbo'ehára pytyvõ reheve jahai umi mba'e jajapo porãva ha umi mba'e nosẽporãiva ñandéve.

Ko'ã tembiapoita ñanepytyvõ
ñaikũmby porãve haḡua mba'épa
ritmo.

Aikuaa haġua

Pe ritmo ojehechakuaa opaite mba'épe, ñande rekohápe (ára, pyhare, yvytu, ha he-taiteve mba'épe), tekovekuéra rekovépe (korasõ tytyí, ñane ñe'ême, jaguatakuévo, ñañanívo, ha ambuekuéra mba'épe), instrumentokuéra ipúvo (instrumentokuéra, pu-raheikuéra, ha mba'e).

Mba'e piko pe ritmo musical. Péva ningo tiempo hatã ha ikangýva ohóva ojoapykuéri. Avei, ikatu ja'e ha'e ha pu ojehechakuaáva peteĩ tiémpope.

Ritmo oguereko ko'ã mba'e: pulso, acento, valor ha compás.

Oñehenói pulso oñembojojágui korasõ tytyíre ha ohechauka ñandéve mba'eichaiteva'eräpa pe ritmo musical ha mboy tiémpopa oguereko puraheikuéra.

Oñehenói acento pe pulso ojehechakuaavévape ha oĩva 2, 3 térã 4 tiempohápe ha omoñepyrũ compás. Kóva ipu mbaretevévo.

Oñehenói compás pe ñemboja'o joja purahéipeguape hi'aréva avei peteĩcha meme. Pe clave rire ojehechauka peteĩ fracción rupive.

Cifra térã fracción compás rehegua

Ha'e ningo fracción oĩva clave rire, pe numerador rupive ojeikuaa mboy tiempo-pa oĩ, ha pe denominador ningo figura de valor oje'e ha, ha'éva unidad ojeikuaa haġua mboýpa hi'aréta umi tiempo.

Py'ỹiete ningo pe negra ha'e unidad de tiempo, ojeipuruvégui 4 denominador ramo pe fórmula compás reheguápe. Ambue figura ojeipuruetéva unidad de tiempo ramo ningo pe corchea (oguereko denominador 8).

	Redonda	Blanca	Negra	Corchea
Figuras				
Denominadores correspondientes	1	2	4	8

Valorkuéra térã figurakuéra: ko' äva ohechauka mbo'ýpa hi'aréta pukuéra oñondive, ha umíva:

- Redonda 4 tiempos
- Blanca 2 tiempos
- Negra 1 tiempo
- Corchea $\frac{1}{2}$ tiempo
- Semicorchea $\frac{1}{4}$ tiempo
- Fusa $\frac{1}{8}$ tiempo
- Semifusa $\frac{1}{16}$ tiempo

Silencio ha'e pu pytu'u puraheikuérape. Ohechauka pu ndaiporiha sapy'aite, uvei oĩ kirirĩ térã pytu'u. Peteĩ figura musical oguereko avei peteĩ SILENCIO hi'are jojitéva avei.

	Redonda	Blanca	Negra	Corchea
Figuras →				
Silencios correspondientes →				

Figura musical rehegua:

Papapy 1 ohechaukáva ñandéve héra akã, papapy 2 ohechaukáva katu pe línea vertical oñepyrũva akã guive hérava plica, ha pe osẽva línea vertical ru'ãgui héra corchete, upéva ojehechakuaa papapy 3 ta'angápe.

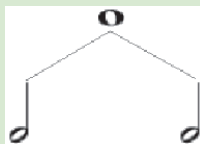
Jahechamína ko'áña moõguipa ou ko'ã figura réra:

Figura	Téra	Mba'éichapa
	Redonda	Kóva ha'éta pe unidad, ñamboja'óvo jaguerekóta ambuekuéra figura musical. Iñakã ningo morotĩ ha ndoguerekói plica.
	Blanca	Iñakã ningo morotĩ (upégui ou herarã), oguereko plica, ndoguerekói corchete. 2 blanca ningo ohupyty peteĩ redonda, upévare peteĩ blanca ha'e peteĩ redonda mbytere(1/2).
	Negra	Iñakã ningo hũ (upégui ou héra), oguereko peteĩ plica corchete'yre. 2 negra ojapo peteĩ blanca, upémarõ 4 negra ohupyty peteĩ redonda, upévare peteĩ negra ha'e un cuarto (1/4) redonda rehegua.
	Corchea	Iñakã hũ, oguereko plica ha corchete (upégui ou herarã). 2 Corchea ningo ojapo peteĩ negra, 4 corchea ohupyty peteĩ blanca, upéicharõ 8 corchea ojapo peteĩ redonda, upévare peteĩ corchea ha'e un octavo (1/8) peteĩ redonda rehegua.
	Semicorchea	Oguereko akã hũ, plica ha mokõi corchete. 2 semicorchea ohupyty peteĩ corchea, 4 semicorchea ojapo peteĩ negra, 8 semicorchea ohupyty peteĩ blanca ha 16 semicorchea ojapo peteĩ redonda, upévare peteĩ semicorchea ojapo dieciseisava pehengue (1/16) peteĩ redonda rehegua.

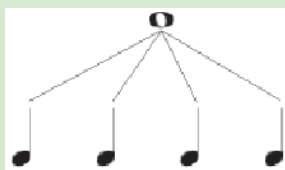
► Oĩ ningo avei pe Fusa ha Semifusa, ko'ãva ningo ohupyty semicorchea mbyte ha ha'anga oguerekove corchete .

Ñamoha'anga mboy tiémpopa ovale ko'ã figura musical, kóicha :

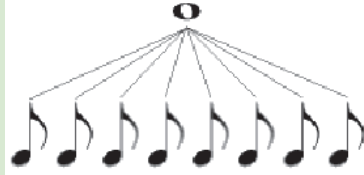
Blanca ija mokõi jey peteĩ Redondape,

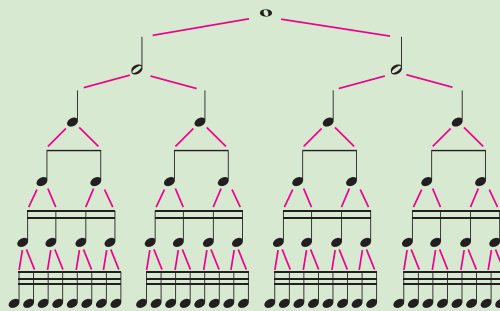
Negra ohupyty irundy jey Redondape,

Corchea oike ocho jey Redondape,

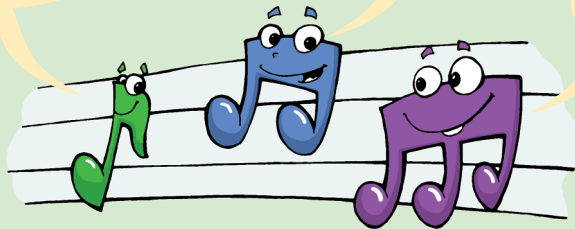
Ko diagrama omyesakã porãve:

Hasyetereivaicha ko'ã mba'e ajépa, techapyrã rupive rehechakuaáta ndaupeichaiha.

Mba'érehepa ro'e figurakuéra rohechaukaha mboy tiémpopa hi'aréta notakuéra.
Ore rovale peteĩteĩ ha upéva-gui oreambue ojuehegui.

Ovalevéva ore apytépe ningo REDONDA.

1. Ahendu purahéi aguerohorýva ha amarka jepopetépe pulso ha acento. Upeichaite ajapo aty guasúpe.

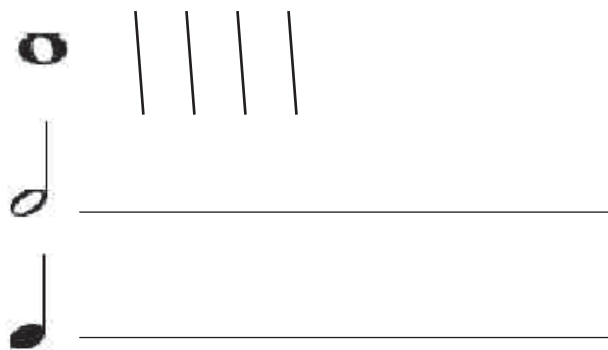

2. Ahendu jey purahéi ha ahai pulso ko'ã palito rupive. Kóicha:

3. Amarka tiempo oguerékóva ko'ã figura musical palito rupive.

Techapyrã

4. Amoĩmba ko'ã compás figura musical reheve, upevarã ahechakuaáta mba'épa ohechauka pe cifra compás rehegua:

5. Amoĩmba ko kuádro ahechakuaávo mboy tiémpopa ovale ko'ã figura musical:

Figura musical	Mboy tiémpopa ovale
	Ohupyty.....negra. Ojapo.....blanca. Ohupyty.....corchea.
	Ojapo.....negra. Ohupyty.....corchea. Ojapo.....semicorchea.

Tyapu ha ayvu

1. Ambohovái.

a) Mba'épa ndéve ãuarã pu.

ã) Mba'épa ndéve ãuarã ayvu.

Aikuaa hağua

Pu mba'e rekotee

Pu ningo ñande apysa ohendu ha upéva oguahẽ ñane apytu'ũ meve. Pu oiko oryríi jave peteĩ mba'e hyapúva.

Pu ningo peteĩ onda mecánica longitudinal isarambíva opa rupiete, upevarã oikotevẽ tape ohasa hağua; upéva ha'e pe medio elástico oje'eha ikatuvahína vyty, y ha ambue mba'e. Pu naisarambíri tenda nandihápe.

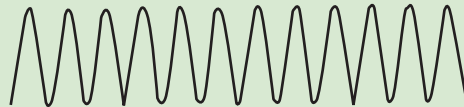

- a) Opa mba'e mba'e ipúva ningo ikatu imbarete térã ikangy. Upévape oje'e intensidad. Intensidadpe omoirũ ondakuéra tuichakue térã mba'éichapa oryríi; ikatu avei oñembojoja volumen rehe.

ã) Umi ipúva niko ikatu ñamohenda ipu po'i térã ipu pyrusúva, oĩ avei umi ndaha'éiva ipu po'ietéva ha ndaipyrusúí avei. Jahechávo umi mba'e niko ñañe'ẽñaína altura rehe. Guyrakuéra purahéipe oñehendu pu ipo'íva, tuicha iñambuéva leõ kororõgui, ha'evahína pu pyrusu.

Sonido agudo

Sonido grave

ch) Oĩ ningo ipúvo jaikuaáma mba'épa pe ipuvahína térã máva oñe'ẽhína. Upéi-charõ ojehechakuaahínatimbre. Timbre rupive ojehechakuaa iñambueha kuimba'e ñe'ẽ kuña ñe'ẽgui, avei pu oíva tekoha rupi, mba'yругuata ryapu térã purory ñahendúva instrumento musical rupive.

e) Jahechakuáaramo mboýpa hi'are pu oñehendúva, ikatúva ipuku térã mbyky, ñañe'ẽñaína duración rehe.

Reikuaápa...

Purahéi ningo ndaha'ei ayvu, ruido oje'éva España ñe'ẽme. Umi ayvu ningo ipu hekope'y ha heta jey ndojeguerohorýi. Techapyrã, oñemboty hatãramo peteĩ okẽ, oñe'ẽhína hatãramo, arapochy, ha hetaiteve mba'e.

1. Amohenda oĩ porã haġuáicha, pu térã ayvúpa ko'ávagui osẽ.

Pu	Ayvu
a) _____	a) _____
ã) _____	ã) _____
ch) _____	ch) _____

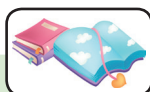
Ñamoñepyrũ peteĩ orquesta

1. Ambohovái.

a) Mba'e instrumento musical piko embopukuaase. Mba'érepa upéva.

ã) Nde ikatúramo remoñepyrũ peteĩ grupo musical, mba'éichapa rembohérane nde aty. Mba'érepa upéva.

Aikuaa haġua

Instrumento musical

Yma tekovekuéra oĩ'ypy guive oĩmava'ekue avei intrumento musical hendive. Ha'ete voi ku ojapo guive hembipururã oguerekóma avei instrumento ombopu haġua ha upéicha ohasa porã haġua.

Instrumentokuéra ñemohenda

Instrumento musicalkuéra oñemohenda mbohapy atýpe: Ojepejúva hyapu haġua (de viento), oñembotáva ipu haġua (de percusión) ha oñeñatõiva ipu haġua (de cuerda).

Instrumentokuéra ipúva ojepejúvo:

Ko'ã instrumento ningo oguereko tubo hyapúva heta hendáicha.

Pu osẽ máva oipeju jave pe instrumento, upekuévo ohasa yvytu ha oryrýi.

Ko'ãichagua instrumento oñemohenda jey kóicha:

- a) **Madéragui ojejapopyre:** ko'ã instrumento iñepyrũmbýpe ojejapova'ekue yvyrágui, ko'ãga oĩma metalguiguáva. Oĩ hyapu po'íva ha oĩ avei hyapu pyrusúva:

flautín- flauta- oboe- como inglés- clarinete- saxofón- fagot- contrafagot

- Ahendu purahéi ojeipuruhápe instrumento viento-madera rehegua.

- ã) **Metálgui ojejapopyre:** Ko'ã instrumento metalguiguáva, oñembopu hağua oguereko boquilla ha oĩ umi ipu po'íva ha umi ipu pyrusúva.:

cometa- trompeta- trompa- trombón- tuba

- Ahendu purahéi ojeipuruhápe instrumento metalguiguáva ipúva ojepejúvo.

Instrumento ipúva oñeñatõivo:

a) Cuerda frotada: ko'ãichagua instrumento oñembopu haḡua ojeipuru peteĩ arco ha upéva ojeikytyva'erã. Ko'ã instrumento oñemohenda "grupo de la cuerda" apytépe peteĩ orquesta sinfónica. Ko'áva ningo:

violín - viola - violoncello - contrabajo

• Ahendu música ipuhápe instrumento icuerda frotadava.

ã) Cuerda pulsada: Oñembopu oñeñatõihápe kuãguérape térã plectro oñembohéra avei, púa.

• Kuãguérape oñembopúva: Arpa, laúd, mbaraka, bandurria.

• Plectro térã púape oñembopúva: Mandolina, banjo, balalaika

balalaika

mandolina

banjo

- Ahendu músika ipuhápe instrumento icuerda pulsadava.

ch)Cuerda golpeada térã percutida: Pe tyapu osẽ oñembotáramo umi cuerda macylokuérape, ha upéva oiko peteĩ sistema mecánico rupive.

Techapyrã:

clavecín

clavacordio

piano

- Ahendu músika ipuhápe instrumento icuerda percutidava

Instrumento ipúva oñembotáramo

Umi instrumentokuéra oikotevẽva oñembota ikatu hañuáicha ipu oñembohéra instrumento de percusión.

Techapyrã:

xilofono

castañuelas

platillos

güiro

maracas

- Ahendu músika ipuhápe instrumento oñembotáva hyapu haña.

1. Ahendu música chembovy'áva ha ajesareko porã hese aikuaa haġua mba'e instrumentopa ipu ipype.

a) _____

ã) _____

ch) _____

2. Ahai mba'eichagua instrumentopa ko'áva.

MBO'EPY ATY

IV

Ko yvy ape ári oĩ tesape ha sa'y

Mba'épa ojuhupytyse:

Oipuru técnica dibujo, pintura, modelado, cuadriculado, mosaico ha collage rehegua obra plásticape.

Jaikuaamína sa'ykuéra rehegua

1. Ajesareko ta'angáre ha amombe'u ahecháva ipype.

-
-
- Añomongeta che irĩnguéra ndive rohechámapara'e pe mba'e iporãitéva ko yvy ape arigua: pe arco iris.

2. **Ambohovái ko'ã porandu.**

- Mba'éichapa oiko'ypy pe arco iris.

-
- Mba'emba'e sa'y piko oguereko ha mba'éicha ofemohenda.

-
- Nde piko reikuaa ñemombe'u arco iris rehegua. Amombe'u che irĩnguérape.
-

3. **Ñamoñe'ẽ porã ko ñe'ẽpoty.**

Arco iris

Yvága ojogua diadema iñakārague vevúí ari.
 Mboy sa'y piko ombojega pe arco iris ovevekuévo.
 Morotĩ, ojehai haḡua hũ reheve ñande kerayvoty.
 Pytã, ojogua pe tata maymáva jaguerekóva ñande retepýpe...
 Verde ha hovy katu, ombosa'y teko marangatu reheve ñane remimo'ã.
 Sa'yju ha naranjado, ojogua yvoty kyrĩi yvytu omomýiva.
 Violeta, hũngy...hetaiteve...mborayhu ha kirirĩ rehegua,
 Tekoayhu porãitéva, terakuã porã ha temimo'ã rehegua avei...
 Hetaite sa'y ningo reguereko arco iris che kerayvotypegua.
 Aipapaséramo jepe ndaikatumo'ãi aḡuahẽ sa peve.

Andrés Díaz Marrero
 (Ombohasa guaraníme Loida Mongelós)

4. **Ñamombe'u mba'épa ñaikũmby ñe'ẽpotýgui ha ja'e mba'épa ñaimo'ã hese.**

5. **Ñamoha'anga arco iris, upevarã jaipuru técnica jaikuaáva (collage, pintura haiha isa'yva ndive, témpera, térã ambue hendáicha).**

Reikuaápa...

Pe arco iris ningo ha'e sa'ykuéra aty oñemohenda poráva, ojekuaa yvágare okypa rire. Heñóí peteĩ rayo tesape rehegua oñemboja hese amandykyre.

6. **Amoha'anga upe che aguerohorýva ha ambosa'y aipurúvo umi sa'y aipotavéva.**

Aikuaa haḡua

Mba'e piko pe sa'y

Pe sa'y jahechakuaa haḡua ningo ñaikotevẽ tesape pe mba'e mba'e jahecháva forma. Upéva're ikatu ñamohenda mokõi hendápe: sa'y tesape ha sa'y pigmento.

Pe sa'y tesape: ningo pe jahechakuaáva oḡuahẽvo ñande resápe umi rayo luminoso, ha ñamondóva ñane apytu'ũme ñamyesakã haḡua

Pe sa'y pigmento: ha'e sa'y jaipuru py'yiva haihakuéra rupive, marcadorkuéra, temperakuéra, acuarela, ha mba'e. Ikatu ojeipuru kuartia, cartulina, cartón téra ambuéchagua:

Sa'ykuéra peteĩteĩ:

- Ojehecharamo, maymáva oguerohory:
- Omombe'u heta mba'e, ha omoheñoi avei temiandu.
- Oporomongakuaa, sa'ykuéra niko peteĩteĩ ikatu he'ise heta mba'e (morotĩ niko ipotĩ, hũ katu lúto, ha mba'e)

Jaikuaamína mba'éichapa oñemohenda sa'ykuéra:

Sa'ykuéra ikatu oñemohenda kóicha:

Sa'ykuéra Primario

Umi sa'y primariope ningo oñehenói absoluto ha ndaha'ei osẽva ambue sa'ygui. Umíva ningo: pytã, sa'yju ha hovy. Umívagui ikatu oñeguenohẽ ambue sa'y oñembojehe'ávo heta hendáicha.

Sa'ykuéra secundario

Umíva ojeguereko oñembojehe'ávo mokõi sa'y primario ojojaite.

Jahechakuaáramo pytã, sa'yju ha hovy ha'éva sa'y primario jaguerekóta:

$$\text{Red} + \text{Yellow} = \text{Orange} \quad \text{Anaranjado}$$

$$\text{Blue} + \text{Red} = \text{Purple} \quad \text{Violeta}$$

$$\text{Yellow} + \text{Blue} = \text{Green} \quad \text{Verde}$$

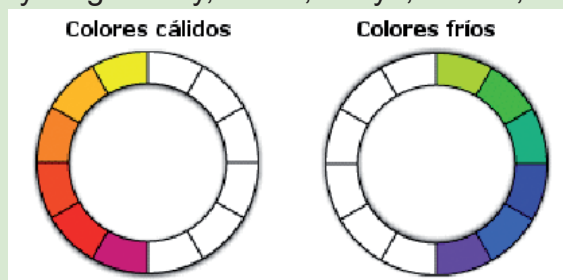
Sa'ykuéra terciario

Ojeguereko oñembojehe'a jojaitévo peteĩ sa'y primario ambue sa'y secundario ndive. Ko'ãvagui oñeguenohẽ ko'ã sa'y: rojo violáceo, rojo anaranjado, amarillo anaranjado, amarillo verdoso, azul verdoso ha azul violáceo.

Ikatu avei sa'ykuéra ñamohenda kóicha:

Umi oñembojojáva kuarahy resape rehe, tatáre. Umíva ningo sa'y oporomokyre'yva, oporombohorýva, ome'eva jerovia ha tekoayhu. Oñembohéra ichupekuéra España ñe'eme **"colores cálidos"**. Ko'ã sa'y ningo sa'yju, pytã, naranjado ha púrpura sa'ive.

Umi oñembojojáva y ha yypy'a rehe. Ojehechávo oñeñandu py'aguapy ha py'arory. Oñembohéra ichupekuéra España ñe'eme **"colores fríos"**. Ko'ãichagua sa'y ningo: hovy, verde, hovyü, violeta, ha mba'e.

Ajesareko gráfico rehe ohechaukáva chéve sa'ykuéra ha mba'éichapa.

Reikuaápa...

Sa'y morotĩ ha hũme oñehenói color neutro ha ojeipuru oñemyesakã hağua térã oñemohũve hağua oñembojehe'a vove sa'ykuérare.

1. Ajesareko ko'ã ñe'ẽ ha sa'yre avei. Ahaiguy umi ñe'ẽ ha sa'y primario. Amongora umi sa'y ha ñe'ẽ secundario rehegua.

AZUL NEGRO CAFÉ
ROSA VERDE BLANCO
ROJO MORADO AZUL
BLANCO NARANJA
AMARILLO VERDE

2. Rojesareko ko'ã ta'angáre ha romombe'u mba'éichagua sa'ýpa oguereko ipype.

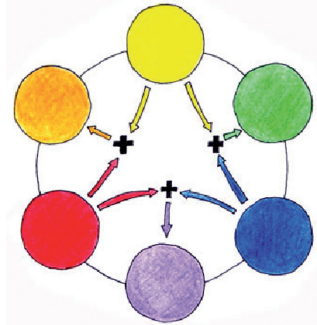

3. Amba'apomieve:

- Amoha'anga peteĩ mba'e che aguerohorýva.
- Ambosa'y aipurúvo umi color cálido oje'eha.
- Ajapo jey ambue ta'anga ha ambosa'y aipurúvo umi color frío.
- Ahechauka che rembiapo ha amombe'u mba'épa ikatúra'e ajapo pya'e ha mba'épa hasyve chéve.

4. Ñañoimirũ atýpe ha jajapo peteĩ círculo cromático, ipype tojehecha sa'ykuéra primario ha secundario.

Jajesareko ko'ã mba'ére:

- Ñamoha'anga peteĩ círculo cromático ndoguerokóiva sa'y ojehechaháicha ta'anga yvateguápe térã atypegua oipotaháicha.
- Jaipuru material jaguerokóiva guive.
- Jahai umi mba'e jahupytyva ha umi mba'e ndaikatúiva jahupyty.

5. Ajapo ko'ápe oje'eháicha:

Lilian oguereko peteĩ óga cotillón rehegua ha oikotevẽ sa'y verde limón ombosa'y haḡua yvakuéra oipurútava ombojegua haḡua tenda oikotahápe aramboty. Ha'e oguereko umi sa'y primario añoite. Mba'épa ojapóta Lilian oguereko haḡua pe sa'y verde limón.

- **Amombe'u mba'épa ojapo Lilian.**

-
-
- Ambojehe'a sa'ykuéra ajapóvo upe Lilian ojapova'ekue oguereko haḡua sa'y verde limón.

6. Jajapo peteĩteĩ collage ha jaipuru sa'ykuéra jaikuaáva guive. Upevarã jaipuru opaichagua material (periódico, revista, kuatia isa'yva, ha mba'e).

Jahaimína línea ha púnto

1. Ajesareko ta'angáre ha ambohováí.

a) Mba'e técnica piko ojeipuru ta'anga guyra reheguápe.

ã) Mba'e técnica ojeipuru leõ ra'anga ojejapo haõua.

2. Ahechauka ta'anga rupive peteĩ mba'e añeteguáva térã aguere-kóva che akãme aguerohorýva punto térã línea rupive.

Fuente: Fernando Cristaldo Roa

Aikuaa haġua

Pe ñemoha'anga ñanepytyvõ jahechauka haġua umi mba'e jaguerokóva ñane remimo'ãme térã ñamoha'anga haġua umi añeteguáva, heta jey ndaikatuiva ñamombe'u ñane ñe'ẽ rupive.

Ñande ypykuéra ohaiva'ekue ogahojáre térã tápiare itakuápe umi mba'e ha'ekuéra he'iséva térã omombe'uséva umi oútava hapykuerikueraguápe, ko'ávape oñehenói pintura rupestre - jehai itáre). Ko mba'e rupive ikatu jaikuaa mba'eichaitepava'ekue ymave oikova'ekue rekove, ha péicha ko'ã ta'anga ha jehai ha'e documento iñim-portantetereíva yvyporakuérape ġuarã.

Ha'e ningo ñemoha'anga jehai rupive ojejapóva oimeraẽ mba'e ape ári, upevarã ojeipuru línea térã punto, oñemoha'anga haġua oimeraẽ mba'e añeteguáva térã ndaha'éiva añetegua. Pe dibujo ojejapo jepi haihápe, tiza térã carboncillo rupive, heta jey ojeipuru mokõi técnica oñondive, ko'áġa rupi katu ojeipuru tembiporu ipyahuvéva, peteíva ha'e pe computadora.

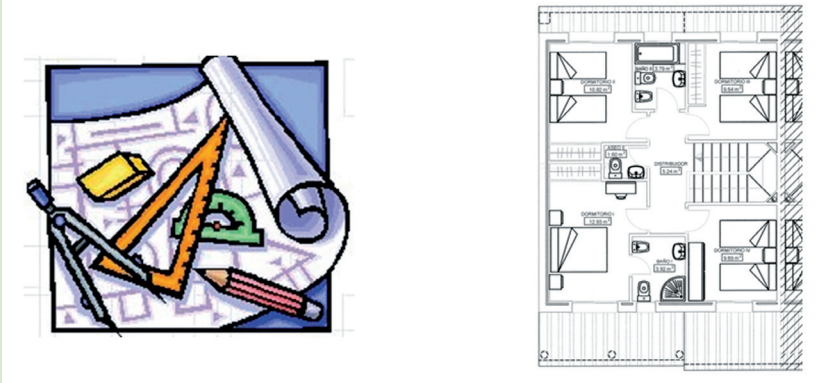
Jajapo haġua dibujo ñaikotevẽ haiha, tinta, carboncillo ha upe ojehaitaha katuete ha'éva kuationa, cartulina, cartón, tela pehẽngue, ha ambue mba'e.

Pe dibujo oñemohenda kóicha:

Dibujo Artístico: ko jehai rupive ojehechauka temiandu térã temimo'ã oguerokóva máva ijeheguiete. Upéva ndahe'iséi ojejapotaha oimeraẽ hendáichante, ko dibujo apo oguereko regla hérava técnica.

Dibujo Técnico: Ojeipuru oñemoha'anga haña topografía, tembiapokuéra ingeniería rehegua, edificiókuéra ha maquinariakuéra, jehaikuéra ojejapóva hendaitépe oñemoha'anga.

Nde piko rekopiase dibujo reguerohorýva.

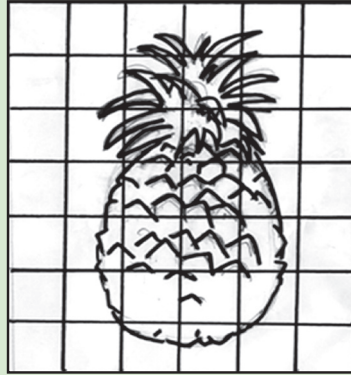
Heta hendáicha ikatu rejapo, upe ojeipuruvéva ningo héra “Técnica del cuadrículado”.

Ko técnica ojeipuru haña ñepyrũrã ojehai cuadrícula pe ta'anga jakopiaséva ári, ambue kuartia ári avei jajapo pe cuadrícula. Pe cuadrícula ikatu tuicha térã michĩve, upéva péichata pe dibujo ñamomichĩsevéramo térã ñambotuichasevéramo. Ko sistema rupive ikatu oñemoha'anga heta mba'e ha ojejapo upe ha'ehaichaite.

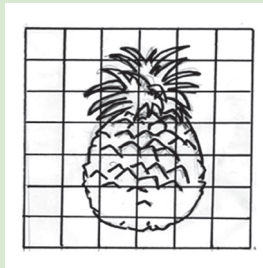
Techapyrã:

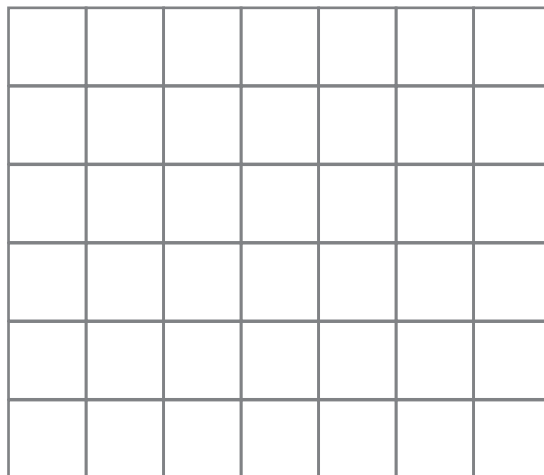
Ko ta'anga oñembotuichasevéramo ojejapo pe AMPLIACIÓN, upevarã ojejapova'erã pe cuadrícula tuichave. Péicha:

Pe ta'anga oñemomichĩve haġua ojejapo pe REDUCCIÓN, upevarã ojehaiva'erã umi cuadrícula michĩve. Péicha.

1. Adibuja upe che aguerohorýva ha upéi ambotuichave aipurúvo pe técnica cuadrícula rehegua.

Ñambojoaju pehēnguekuéra

Aikuaa haḡua

Collage

Kóva niko he'ise oñembojávo opaichagua material pehēngue ambue material apére. Umi material ojepuruvéva ko técnicape ningo:

- Tela.
- Caja.
- Cartón.
- Kwatia.
- Foto.
- Periódico.
- Revista.
- Pegamento.
- Jetapa.

Ko técnica ningo ikatu ojeipuru ambue técnica ndive.

Pe collage ojeipuru katujete ojejepo haḡua ta'anga ha avei pintura. Máva oipurúva iñapytu'ũ ha oiporavokuaáva umi material oipurútava heta mba'e iporãitéva oja-pokuaa.

Reikuaápa...

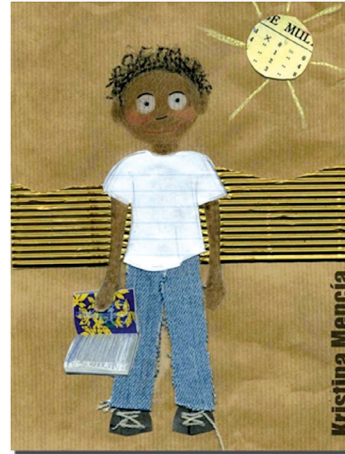
Collage ou ñe'ẽ francés "coller" ikatúva ja'e ha'eha técnica de encolar, upéva he'ise ñambojehe'a opaichagua elemento pegamento térã cola rupive.

Ajesareko ko'ã tembiapo collage rehegua rehe:

Collage kuatiakuéra reheve

Collage telakuéra reheve.

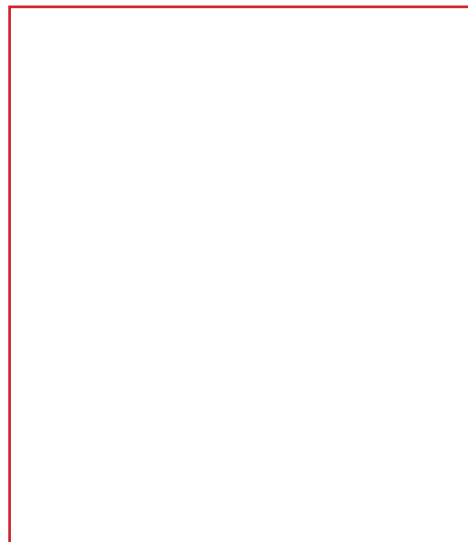
1. Jaheka opaichagua material ikatútava jaipuru jey, umivahína umi reciclable oje'eha (ikatu kuatia, cartón, tela, yvyra rogue, yvyra pehengue michĩva, piolín, inimbo, mba'e ra'yi, ambuekuéra mba'e) ha jaipuru pe técnica collage rehegua.

2. Ajapo collage:

Peteĩ ta'anga añeteguáva ndive

Peteĩ ta'anga oñeimo'áva ndive

Namoporã opa mba'e sa'ykuéra rupive

Aikuaa haġua

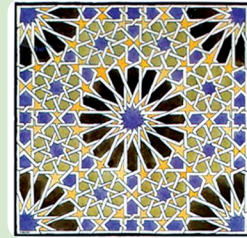
Mosaico

Pe mosaico ningo ojeipuru oñembojegua haġua hetaita mba'e ymaite guivéma ha py'ÿiete ojeipuru arquitecturape.

Peteĩ mosaico, iñepyrũete guive ningo tembiapo oguerekóva heta mba'e: itaku'ĩ, terracota térã vidriokuéra michĩva, namichĩetéiva, isa'y opaichaguáva. Mosaico héra umi tembiapo oje-japóva opaichagua material pehẽnguégui.

Oĩ ningo material ojeipurúva katuete pe mosaico ojejapo haġua ha umíva ikatu ojejogua, taha'e tesela, pasta para fraguar, cola especial oñemboja haġua materialkuéra, ha ambuekuéraichagua avei. Ikatu avei ojeipuru umi material reciclado oje'eha opaichagua, tekotevẽnte ojeipuru apytu'ũ hendaitépe ha ojejapo tembiapo porãita.

1. Ajesareko ko'ã tembiapokue rehe ha ambohovái.

a) Mba'e material piko nde reimo'ã ojeipuruhague ojejapo haġua ko'ã tembiapo.

ã) Mba'e térapa remoĩne ko'ã tembiapópe, peteĩteĩme.

2. Ambyaty ko'ã material: azulejo rembyre, piso rembyre, tejuelón, taza téra material ojoguáva ko'ã mba'épe. Umi material ambyatyva'ekue aipurúta che irũnguéra ndive romba'apo haġua atýpe osẽ haġua orẽve tembiapo porãite roipurúvo pe técnica del mosaico.

Aikuaa haġua

Modelado

Ko técnica rupive ñamoha'anga ñande pópe oimeraẽichagua material ikatúva oñeamasa. Nemandu'ápa umi tembiapo rejapova'ekue plastilina reheve. Ha upépe reipuruva'ekue ko técnica. Opaichagua material ningo ikatu ojeipuru pe modelado ojejapo haġua: ñai'ũ, masa pan ku'i rehegua, masa ijukýva, porcelana fría, papel maché, ha hetaiteve mba'e.

1. Ajapo modelado aipurúvo ñai'ü.

Aranduka ojeipuruva'ekue

Artes Plásticas rehegua

- ALVARADO, A. (1990). *El taller de plástica en la escuela*. Buenos Aires: Troquel.
- BISQUERT, A. (1978). *Las artes plásticas en la escuela*. Madrid: Rivadenegra.
- EISNER, E. (1995). *Educación de la visión artística*. Barcelona: Paidós.
- ESCOBAR, T. (1984). *Una interpretación de las Artes Visuales en el Paraguay*. Asunción: Colección de las Américas CCPA.
- FREGA, A. L. (2006). *Pedagogía del arte*. Buenos Aires: Bonum.
- GANDOLFO DE GRANATO, M. A. (1999). *Las técnicas gráfico plásticas*. Buenos Aires: Lumen Humanitas.
- LOWENFELD, V. (1980). *Desarrollo de la capacidad creadora*. Buenos Aires: Kapelusz.
- MALINS, F. (1983). *Mirar un cuadro: Para entender la pintura*. Madrid: Hermann Blume.
- MIRANDA, E. (2001). *Artesanías tradicionales del Paraguay*. Asunción.
- NUM DE NEGRO, B. y TERRAGNI DE MOLMENTI, D. (1991). *La línea y el juego gráfico*. Buenos Aires: Magisterio del Río de la Plata.
- PÁPOLI, M. (2005). *Didáctica de las Artes Plásticas*. Buenos Aires: Bonum.
- PÁPOLI, M. (2006). *Jugarte*. Buenos Aires: Bonum.

Purahéi rehegua

- BARRIOS, A. M., GALEANO, E. y VEIGA, M. *Haciendo Música: Cuarto grado*. Asunción: Centro Editorial Paraguayo.
- Boettner, Juan Max. *Música y músicos del Paraguay*. Asunción: Autores Paraguayos Asociados.
- CARDOZO OCAMPO, M. (1980). *Mis bodas de oro con el folklore paraguayo: Memorias de un pychaí*. Asunción: Comuneros.
- DE CASTRO, R. (1992). *Juegos y actividades musicales*. Buenos Aires: Bonum.
- GARCÍA ACEVEDO, M. (1981). *Didáctica musical*. Buenos Aires: Americana.
- GONZÁLEZ, M. E. (1980). *Didáctica de la música*. Buenos Aires: Kapelusz.
- GONZÁLEZ TORRES, D. (1980). *Folklore del Paraguay*. Asunción: Comuneros.
- SZARÁN, L. (1997). *Diccionario de la música paraguaya*. Asunción: Szarán.
- WILLENS, E. (1981). *El valor humano de la educación musical*. Buenos Aires: Paidós.

Jeroky ha ñemoha'ãnga

- ARTEAGA, M.; ARETAGA, V. y CONDE, J.L. (1997). *Desarrollo de la expresividad corporal. Tratamiento globalizador de los contenidos de representación*. Barcelona: Inde.
- CASTAÑER BALCELLS, M. (2000). *Expresión Corporal y danza*. Barcelona: Inde.
- CHORQUE, J. (1981). *Yoga y expresión corporal para niños y adolescentes*. Madrid: Cincel.
- COHAN, R. (1989). *El taller de la danza*. Toledo: Plaza & Janés.
- FAURE, G. (1981). *El juego dramático en la escuela*. Madrid: Cincel.
- GONZÁLEZ TORRES, D. (1980). *Folklore del Paraguay*. Asunción: Comuneros.
- HALLEY MORA, M. (1996). *Teatro Breve*. Asunción: El lector.
- LEESE, S. (1982). *Manual de danza: La danza en la escuela, como enseñarlas y aprenderlas*. Madrid: IDAK.
- MATEU, M. DURAN, C. TROGUET, M. (1992). *1000 ejercicios y juegos aplicados a las actividades corporales de expresión (vols. I y II)*. Barcelona: Paidotribo.
- OLIVARES TORVILLA, P. A. (1990). *Arriba el telón*. Andrés Bello.
- RUÍZ DE DOMÍNGUEZ, C. (2000). *Danzas tradicionales paraguayas*. Asunción: Makrográfic.
- STOKOE y SCHATER. (1993). *La expresión corporal*. Buenos Aires: Centurión.
- STOKOE, P. (1978). *“Expresión Corporal. Guía didáctica para el docente*. Buenos Aires: Ricordi.
- SCHINCA, N. (1980). *“Expresión Corporal”*. Madrid: Escuela Española.

Tenda Web ojehekava'ekue

Jeroky

- <http://etimologias.dechile.net/?polca>
- <http://es.wikipedia.org/wiki/Polca>
- <http://www.bailas.catalunyatango.com/polca.htm>
- <http://www.galeon.com/culturaparaguaya/polca.html>
- http://es.wikipedia.org/wiki/Danza_Paraguaya
- <http://html.rincondelvago.com/folklore-paraguayo.html>
- http://www.sussysacco.com.py/index.php?option=com_content&task=view&id=17
- <http://www.baile.us/pasos/social/que-es-polca/>
- http://www.villarrica.com.py/folklore/danzas_pbasicos.htm
- <http://archivo.abc.com.py/2007-06-29/articulos/339778/la-danza-paraguaya>

Ñemoha'ãnga

- <http://redescolar.ilce.edu.mx/redescolar/biblioteca/articulos/libros/teatro/teatro.htm>
- <http://www.buscalogratis.com/frases-trabalenguas.htm>
- <http://decoracion2.com/wp-content/uploads/espejos-ninos.jpg>

Purahéi rehegua

- http://www.juntadeandalucia.es/averroes/recursos_informaticos/concurso2001/2premio/notas.html
- <http://blissy.files.wordpress.com/2007/04/soldier.jpg>
- http://www.mamalisa.com/images/scores/mambro_se_fue_a_la_guerra_2.jpg
- <http://heptagrama.com/sp/info-musica-pentagrama.htm>
- <http://oscrove.files.wordpress.com/2008/02/pentagrama1.jpg>
- <http://maralboran.org/wikipedia/index.php/Imagen:Percusion3.jpg>
- <http://www.guiainfantil.com/servicios/adivanzas.htm>
- http://imagenes.mailxmail.com/cursos/imagenes/0/4/flauta-dulce-introduccion_20940_1_1.gif
- <http://www.aprende-gratis.com/teoria-musical/curso.php?lec=duracion-sonidos>
- <http://angelsguitar.ms11.net/figuras.htm>
- http://i115.photobucket.com/albums/n293/the_eriol/Musica/nota.jpg
- http://i115.photobucket.com/albums/n293/the_eriol/Musica/nota.jpg
- <http://www.fortunecity.es/salsa/rap/552/sonido.html>
- <http://www.movilzona.es/wpcontent/uploads/2010/01/sonido.jpg>
- <http://www.formacioneducativa.com/videocursos/wpcontent/uploads/2009/05/el-trueno.jpg>
- http://html.rincondelvago.com/instrumentos-musicales_5.html
- http://ve.kalipedia.com/kalipediamedia/artes/media/200708/22/musica/20070822klpartmsc_282.les.SCO.jpg
- <http://www.artenara.com/imagen/MANDOLINA.jpg>
- <http://es.seshamo.com/uploads/images/0000/4637/banjo.jpg>
- <http://www.portalmargarita.com/antecedentes.htm>

Artes Plásticas rehegua

- <http://www.weblogicnet.com/descargas/teoria-del-color.pdf>
- <http://teleformacion.edu.aytolacoruna.es/FISICA/document/fisicalInteractiva/color/arcolris/Arcolris.htm>.
- <http://www.fotonostra.com/grafico/teoriacolor.htm>
- <http://www.mailxmail.com/curso-color-teoria-historia-significado/que-es-color>
- <http://www.profesorenlinea.cl/artes/colorestudiodel.htm>
- <http://stefdy.com/files.wordpress.com/2009/10/colores.gif>
- <http://definicion.de/color/>
- <http://feederico.com/que-es-un-color-primario/>
- <http://www.mailxmail.com/curso-teoria-color/colores-primarios-secundarios-terciarios-complementarios-efectos-psicologicos-color>
- <http://www.acuariored.com/imagenes/articulos/noticias/boceto-pezu-dibujo.jpg>
- http://3.bp.blogspot.com/_DQKSVrVQU8c/SL8GOpATnAI/AAAAAAAAAFA/1dg6yb2tzPU/s400/DIBUJO+CARLOTA
- <http://www.marco-artis.com/dibujo.htm>
- <http://www.buenastareas.com/ensayos/Dibujo-Concepto-Clasificacion-E-Historia/134277.html>
- http://www.kalipedia.com/kalipediamedia/penrelcul/media/200707/18/relycult/20070718klpprcryc_19.les.SCO.jpg
- merxi89.files.wordpress.com/2009/02/prehistoria
- <http://www.abcpedia.com/arteydibujo/imagenes/dibujo-artistico.jpg>
- http://4.bp.blogspot.com/_ITKixynu01E/SSBtFE8pOzI/AAAAAAAAAFo/bPHe-NkCsF0/s400/dibujo_tecnico_alquibla.jpg
- http://www.venta-chalet-torrijos-toledo.com/images/plano_casa_1_planta.gif
- http://redescolar.ilce.edu.mx/redescolar/act_permanentes/mate/imagina/mate2f/1.htm
- <http://www.arqhys.com/construcciones/el-collage.html>
- http://www.dibujosparapintar.com/manualidades_mosaico.html<http://fernand>
- <http://www.krismencia.com/blog/wp-content/uploads/2008/08/nino.jpg>
- <http://noesolmusic.files.wordpress.com/2008/11/colores-palabras12.jpg>
- <http://miartemosaico.blogspot.com/>